

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Sociální pedagogika

Diplomová práce

Bc. Lenka Michálková

Dětská kniha jako možný nástroj výchovy k toleranci homoparentálních rodin

Children's book as a possible educational tool for the tolerance of
homoparental families

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Komárková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 9. července 2017

[vlastnoruční podpis]

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „Dětská kniha jako nástroj výchovy k toleranci homoparentálních rodin“ se zabývá homoparentálními rodinami, prevencí homofobie a obsahovou analýzou dětských knih, které obsahují téma gay rodičovství. Cílem diplomové práce je seznámit učitele i širokou veřejnost s tématem homoparentálních rodin a představit knihy, které mohou pomoci k porozumění alternativního rodinného uspořádání.

Teoretická část je rozdělena do pěti hlavních kapitol, které popisují nejdůležitější pojmy spojené s tématem diplomové práce. První kapitola je věnována sexuální orientaci, historii homosexuality a příčinám vzniku homosexuality. Je zde uvedena řada různých názorů od autorů, kteří se tématem zabývali nebo stále zabývají. Druhá kapitola popisuje rozdíl v manželství a registrovaném partnerství. Ve třetí kapitole jsou formulována různá pojetí rodiny, kritéria „normální rodiny“ a genderové rozdělení rolí. Homoparentálním rodinám, výchově dětí a homofobii je věnována čtvrtá kapitola a pátá se zabývá tím, co dětem přináší četba knih a k čemu jsou dětské knihy pro vývoj a výchovu dítěte důležité.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na obsahovou analýzu dětských knih s homoparentální problematikou, dostupných v České republice. Cílem praktické části je zjistit využitelnost obsahu vybraných dětských knih k edukaci dětí předškolního věku.

Klíčová slova:

LGBT

Rodičovství

Homoparentální rodiny

Dětské knihy

Homofobie

Abstract

The thesis with the name „Children's book as a possible educational tool for the tolerance of homoparental families“ is focused on gay parenting, prevention of homophobia and content analysis of children's books which contains the topic of gay parenting. The aim of the thesis is to let teachers and the public know about the topic of homoparental families and to show them books which can be useful in helping them understand them.

The theoretical part of my thesis is divided into five main chapters which describe the main concepts connected with the thesis. The first chapter describes sexual orientation, the history of homosexuality and how a person becomes homosexual. There are many various opinions from many authors who focus on this topic. The second chapter describes the difference between registered partnership and marriage. There are different kinds of families and different opinions on normality and gender in the third chapter. The topics of homoparental families and raising children in gay families are included in the fourth chapter. And the last chapter is about children's books and why they are important for children and their development.

The practical part is focused on content analysis of children's books whose topics include gay parenting and are available in the Czech Republic. The aim of this part of the thesis is to find out how teachers can use the stories from the books to educate children in kindergarten about this topic.

Key words:

LGBT

Parenting

Homoparental families

Childrens books

Homophobia

OBSAH

ÚVOD	7
1 SEXUÁLNÍ ORIENTACE	9
1.1 HISTORIE HOMOSEXUALITY.....	11
1.2 PŘÍČINY VZNIKU HOMOSEXUALITY.....	12
2 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ	14
3 POJETÍ RODINY	17
3.1 SOCIOLOGICKÉ KONCEPTY RODINY.....	19
3.2. GENDER.....	20
4 HOMOPARENTÁLNÍ RODINY	23
4.1 DĚTI V HOMOPARENTÁLNÍCH RODINÁCH.....	25
4.1.1 Osvojení.....	25
4.1.2 Pěstounská péče.....	26
4.1.3 Umělé oplodnění.....	27
4.1.4 Náhradní mateřství.....	28
4.2 VÝCHOVA DĚTÍ V HOMOPARENTÁLNÍCH RODINÁCH.....	28
4.3 PŘÍPRAVA DĚTÍ NA STŘET S HOMOFOBNI SPOLEČNOSTÍ.....	31
5 VÝZNAM DĚTSKÝCH KNIH	36
6 PRAKTICKÁ ČÁST	38
6.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	38
6.2 OBSAHOVÁ ANALÝZA.....	39
6.3 VÝBĚR VZORKU A ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	41
6.3.1 <i>A tale of two mommies</i>	42
6.3.2 <i>A tale of two daddies</i>	42
6.3.3 <i>Two dadds</i>	42
6.3.4 <i>The great big book of families</i>	42
6.3.5 <i>Heather has two mommies</i>	43
6.3.6 <i>And Tango makes three</i>	44
6.3.7 <i>Jura a lama</i>	44
6.3.8 <i>Princ a princ</i>	46

6.3.9 <i>Jedno morče a dvě mámy</i>	46
7 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	51
7.1 A TALE OF TWO MOMMIES, TALE OF TWO DADDIES.....	51
7.2 TWO DADS.....	51
7.3 THE GREAT BIG BOOK OF FAMILIES.....	52
7.4 HEATHER HAS TWO MOMMIES.....	52
7.5 TANGO MAKES THREE.....	52
7.6 JURA A LAMA.....	53
7.7 PRINC A PRINC.....	54
7.8 JEDNO MORČE A DVĚ MÁMY.....	54
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	57
9 DISKUZE	61
ZÁVĚR	64
POUŽITÉ ZDROJE	66
SEZNAM TABULEK	71

ÚVOD

Pro účely své diplomové práce jsem se snažila vybrat téma, které by mohlo být přínosem k zamyšlení nejen pedagogům, ale také heterosexuálním rodičům a celé širší veřejnosti, protože co se tématu rodiny týče, nenajdeme v ní snad obdobné téma, které by vzbuzovalo tolik emocí a protichůdných názorů, jako je výchova dětí homosexuálními rodiči. Na základě zakořeněných představ o genderové dělbě rolí při výchově dětí, ale i obecně v rodině, jsou gayové a lesby považováni za nevhodné budoucí rodiče.

Model ideální rodiny (máma, táta a dvě děti) je v současné společnosti obohacen o modely alternativních rodin, kde jsou děti vychovávány jedním rodičem, prarodičem nebo vystřídají několik rodičů. Na podobné alternativní modely jsou lidé zvyklí, protože je spojuje jediné, a to je heterosexuality. Problém nastane ve chvíli, kdy se jeden z rodičů začne hlásit k homosexualitě. Ani ústavní výchova a péče není zdaleka tak problematizovaným tématem jako výchova dětí v homoparentálních rodinách. Homoparentální rodiny patří mezi rodinný model, který se stále častěji objevuje v naší společnosti a přináší s sebou mnoho variabilních postojů.

Cílem diplomové práce je seznámit učitele i širokou veřejnost s tématem homoparentálních rodin a představit jim knihy, které mohou pomoci k porozumění alternativního rodinného uspořádání. Základem tolerantní společnosti je informovanost lidí o dané problematice, která si myslím stále není dostatečná. Od toho se odvíjí i názory a postoje společnosti, nejen k výchově dětí homosexuálními páry. Chtěla bych poukázat na existenci homoparentálních rodin a na nerovné postavení mezi možnostmi manželů a registrovaných partnerů. Poukáži na problémy, kterým čelí homoparentální rodiče vychovávající děti nebo lidé, kteří se na takové rodičovství připravují.

V první části se zaměřuji na vymezení sexuální orientace, homosexuality, rodiny a cesty k rodičovství pro homosexuální páry. Pozastavuji se také u registrovaného partnerství a jeho promítání do rodinného života leseb a gayů. Důležitou kapitolu tvoří prevence homofobie a práce s homofobií na základních školách v České republice. Teoretická část je rozdělena do pěti základních kapitol, které se zabývají nejdůležitějšími pojmy souvisejícími s tématem diplomové práce.

V praktické části se zabývám obsahovou analýzou. Konkrétně kvalitativní obsahovou analýzou dětských knih, které vykreslují homoparentální rodiny ve formě pohádkových příběhů či literatury pro děti. V České republice vyšly zatím tři dětské knihy v českém jazyce,

které osvětlují dětem různorodost rodinných systémů. Praktickou část rozšiřuji i o analýzu zahraničních knih, které jsou v České republice dostupné a jsou psané v anglickém jazyce.

Cílem praktické části je zjistit využitelnost obsahu vybraných dětských knih k edukaci dětí předškolního věku. Čím dříve si děti zvyknou na různorodost rodinných systémů, tím snadněji k nim budou v životě přistupovat. Četba knih ovlivňuje postoje, názory, vzory dětí, rozvíjí fantazii a přináší dětem nové pohledy na svět kolem nich. Toto téma považuji za přínosné v rámci sociální pedagogiky, neboť je výchova a vzdělávání v institucích k tomu určených součástí pedagogických věd.

1 Sexuální orientace

Je známo hned několik variant sexuální orientace, které si lidé mohou i nemusí plně uvědomovat, protože určení sexuální orientace není vždy jednoduché. Nastávají situace, kdy se domnělá sexuální orientace jedince neshoduje se skutečnou orientací a zároveň heterosexuální ani homosexuální orientace nemusí být vždy vyhraněny stoprocentně. Někteří jedinci si svou sexuální orientace uvědomují, ale záměrně o ní nemluví, nechtějí ji projevovat a před ostatními ji skrývají.

Heterosexuální člověk je sexuálně i emocionálně přitahován dospělými lidmi opačného pohlaví, homosexuál lidmi stejného pohlaví a bisexualita se projevuje sexuální a citovou přitažlivostí muži i ženami. Asexuální lidé své sexuální partnery vůbec nevyhledávají.

Lidé s různou sexuální orientací se nazývají různě. Lesby, gayové, heterosexuálové, bisexuálové, homosexuálové, ale mohou se nazývat také queer. Pojem queer se označují lidé, kteří hledají svou identitu. Někdy se setkáme i s pojmem „questioning“, což znamená zpochybňování. Často se používá jako zastřešující pojem pro všechny výše uvedené identity. Sloboda (2016, s. 68) ve své knize uvádí, že se jedná o pojem, kde queer znamená identitu vzpouzející se identifikaci. Lidé, kteří se takto označují, nechtějí podléhat žádné kategorizaci (ani genderové, ani sexuální). Lidé mohou nazvání sebe sama měnit v průběhu života podle toho, jak sami sebe chápou a porozumí si. Pro označení se používá také zkratka LG, LGBT, LGBTI, LGBTIA a různé další variace písmen označující lesby, gaye a bisexuální, transsexuální, intersexuální a asexuální jedince.

„Sexuální orientace je jedna ze čtyř složek lidské sexuality a vyznačuje se trvalou citovou a sexuální náklonností k jedincům určitého pohlaví“ (Odpovědi..., 1999). Zbývajícími třemi složkami sexuality je biologické pohlaví, pohlavní identita a společenská sexuální role. Biologické pohlaví je dáno biologickými rozdíly mezi mužem a ženou. Pohlavní identitou označuje autor článku (Odpovědi..., 1999) psychologické chápání sebe sama jako muže či ženy a společenskou sexuální roli dodržování kulturních norem pro ženské a mužské chování.

Sloboda (2016, s. 17) uvádí ve své knize tři kategorie pro určení sexuální orientace, kterými jsou afektivita neboli citová orientace, chování a (sebe)identifikace. Jedinci jsou k sobě vzájemně přitahováni nejen sexuálně, ale také citově. Sexuální i citová orientace se mohou vyskytovat odděleně i společně. Projev sexuální i citové složky je podmíněn také kulturními a sociálními vlivy společnosti. Sexuální chování někteří autoři nazývají též jako sexuální jednání nebo sexuální aktivitu a označuje samotný sex s osobami příslušného

pohlaví. „Sexuální chování se nerealizuje svobodně, ale především (nebo hlavně) podle podmínek, které předepisuje či dovoluje sociální prostředí“ (Sloboda, 2016, s. 22). Existují prostředí, ve kterých jsou muži či ženy dlouhodobě izolováni od opačného pohlaví. V tu chvíli mnohdy nastane situace, kde mají ženy sex se ženami a muži s muži. Chovají se homosexuálně, aniž by se identifikovali jako homosexuální jedinci.

V kontextu homosexuality nastává proces, kterému se říká identifikace neboli coming out. „Identita je něco, co se neustále přizpůsobuje a re/produkuje v kontextu situace, něco, o čem se mluví pouze tak, jak to symbolický rámec dané kultury dovolí, a zároveň něco, co se proměňuje v čase v závislosti na prostředí“ (Sloboda, 2016, s. 23).

„Vědomí sounáležitosti s vlastním pohlavím je jednou z prvních konkrétnějších složek identity lidského jedince“ (Janošová, 2008, s. 97). Od této sebeidentifikace se odvíjí změny chování, individuální zájmy a způsob, jakým se jedinec prezentuje světu. Dítě si postupně uvědomuje a vnímá rozdíly mezi mužským a ženským světem. Velice významným okamžikem se stává doba, kdy je dítě schopno zařadit podle pohlaví sebe a druhé. Postupně si začíná uvědomovat, že je pohlaví pevně dané a nelze je změnit pouhým stylem oblékání. Dalším posunem je zjištění tělesných odlišností mezi mužem a ženou. „Sexuální orientace se liší od sexuálního chování, neboť se týká cítění a sebepojetí“ (Odpovědi..., 1999). Lidé se mohou, ale nemusí chovat podle své sexuální orientace. Samo pojetí sexuální orientace se postupem času silně proměnilo. „První dominantní představou bylo pojetí orientace jako bipolární kategorie“ (Sloboda, 2016, s. 16). Zde se předpokládalo, že byli lidé heterosexuální (všichni stejně heterosexuální) nebo homosexuální (také všichni stejně). Postupem času se začala objevovat představa sexuální orientace jako určité hetero - homosexuální škály, na které je jedinec někde umístěn a v průběhu života se může posunovat. Dle Slobody (2016, s. 17) však ani uvedený model sexuální orientace není dostatečný, pokud uvažíme různorodost sexuálního chování, tužeb a identit. Vzniká tedy dvourozměrný model, představa sexuální orientace jako pole, které zobrazuje různou míru sexuální přitažlivosti jedince k mužům i k ženám (Sloboda, 2016, s. 17).

„Sexuální orientace je tedy kategorií chování a jednání, ale také kategorií normativní, sociální, emocionální a politickou“ (Nedbálková, 2011, s. 39). Výzkumy homoparentality mají politické konsekvence s dopady na rodinnou a sociální politiku.

1.1 *Historie homosexuality*

Homosexualita je pojmem poměrně novým, moderním. Dříve se používalo označení sodomie, která byla od 18. století obecnou nezákonností, typem zakázaného činu, který nekonvenoval normě manželské sexuality (Nedbálková, 2011, s. 46). Sloboda (2016, s. 41) ve své knize uvádí, že pojem homosexualita byl poprvé použit v sexuologii německým psychiatrem Richardem von Kraft Ebbingem, který ve své knize z roku 1886 pojmenovává homosexualitu jako variantu sexuálního chování. Termín heterosexualita se objevil až o pár let později, aby bylo možné homosexualitu vymezit a určit deviaci a normalitu.

„Teprve od 19. století je homosexuál vnímán jako specifický typ osobnosti se zvláštní minulostí, anamnézou, dětstvím, charakterem, způsobem života, anatomii i fyziologií“ (Nedbálková, 2011, s. 46). Důležitý začíná být proces coming outu, sebe přiznání, kdy člověk nejen sám sobě, ale i okolí přiznává pravdu o své orientaci.

Za zlatý věk homosexuality bylo považováno starověké Řecko, kde byl vztah staršího muže s mladým chlapcem považován za společensky vhodný (Š. K., 2017). Homosexualita se stala problémem s nástupem křesťanství, kdy byli homosexuálové pronásledováni, upalováni a odsuzováni z hříchu. Ještě v první polovině 20. stol. byla homosexualita považována za nemoc. „V sedmdesátých letech minulého století se objevila zvrácená myšlenka podávat hormony ještě nenarozeným dětem, aby se předešlo případným sklonům k homosexualitě. Bývalé Československo mělo speciální růžové seznamy, které sloužily k vydírání homosexuálů, a v éře fašistického Německa byli homosexuálové označeni růžovým trojúhelníkem“ (Š. K., 2017). I v ostatních zemích tomu bylo podobně.

Homosexualita byla považována za duševní nemoc, kterou se vědci snažili zkoumat a léčit. Od druhé poloviny 20. stol. se postoje k homosexualitě změnilly. „Roku 1973 potvrdila Americká asociace psychiatrů význam nového výzkumu vyškrtnutím termínu "homosexualita" z oficiálního seznamu duševních a citových poruch“ (Odpovědi..., 1999). Česká republika vymazala homosexualitu ze seznamu nemocí v roce 1991 a dekriminalizovala homosexualitu reformou trestního zákoníku již v roce 1961 (Sloboda, 2016, s. 6). Neznamenal to, že by homosexuálové mohli svou sexualitu veřejně projevat. Homosexualita mohla být i nadále trestána v případech, kdy vzbuzovala veřejné pohoršení nebo pokud došlo k nabídnutí či přijetí sexu za úplatu. Rozdíl byl i ve věkové hranici trestní odpovědnosti homosexuálního a heterosexuálního pohlavního styku, která se sjednotila na 15 let až v roce 1990. Do té doby byl pohlavní styk homosexuálů s mladistvými považován za trestný čin. „Od roku 1992 je homosexuální chování po trestněprávní stránce posuzováno úplně stejně jako chování heterosexuální“ (Právo a zákony, 2015). Dle Slobody (2016, s. 6) je

Česká republika deklarována jako liberální země ve vztahu k právům homosexuálních lidí, je bez významného vlivu církve a má silnou tradici v oblasti sexuologie, která se snaží zbavit téma sexuality všech mýtů a pověr.

1.2 Příčiny vzniku homosexuality

Příčiny pro vymezení homosexuální orientace nejsou zcela jasné. Různí vědci uvádí různé biologické, psychologické i sociální faktory. Někteří uvádí za příčinu genetiku, jiní výchovu a postoj k životu. „Za hlavní biologickou příčinu jsou pokládány poruchy v zásobování mozku testosteronem v prenatálním (předporodním) stádiu života“ (Bosoková, 2015). Psychologických příčin je uváděna také celá řada. „Někteří tvrdí, že homosexuální muži mají často matky, které je k sobě silně poutají. Self-psychologie zase zdůrazňovala, že u příslušníka téhož pohlaví je snadnější najít pozitivní zrcadlení, tedy potvrzení svých kladných aspektů, než u příslušníka opačného pohlaví. Další hypotetickou příčinou je neochota převzít společenskou roli danou určitému pohlaví“ (Bosoková, 2015).

Jádrem diskuze o gender teorii je otázka, zda se člověk jako homosexuál rodí nebo se jím stává. „Homosexuální aktivisté zastávají tézi, že člověk je od přírody homosexuál a popírají, že by se jím stal teprve během života“ (Nardi, 2015). Pokud se začnou homosexuální sklony objevovat až během života, znamená to přítomnost příčiny, která změnu chování způsobila. Výsledkem by měla být snaha o odstranění problému. Výzkumy jednovaječných dvojčat ovšem ukazují, že genetika nemá s homosexualitou nic společného, a tudíž je genetika pro sexuální orientaci naprosto irelevantní (Nardi, 2015). „Z toho je nutno vyvodit, říká Whitehead, že homosexualita kategoricky nezávisí na genetických faktorech, tedy nikdo se nerodí jako homosexuál. Rozhodující faktory, které u jednotlivých dvojčat vyvolávají homosexualitu, musí být postnatálního charakteru, tedy musí přistupovat teprve po narození“ (Nardi, 2015).

Další článek se zabývá homosexualitou nejen z hlediska psychických změn sexuálních referencí, ale také změnami na biologické úrovni. Autor článku (Jak vzniká..., 2014) souhlasí, že gen pro homosexualitu neexistuje, ale zastává teorii, že se člověk homosexuálem rodí. „V roce 2008 švédští vědci zkoumali magnetickou rezonancí mozky homosexuálů a bylo prokázáno, že mozek homosexuálních mužů (gayů) funguje podobně jako ženský mozek. U leseb je tomu přesně naopak“ (Jak vzniká..., 2014). Podle zmíněného článku je tedy příčinou vzniku homosexuality přítomnost konfliktní hormonální reakce a hormonální nerovnováhy, pokud k ní dojde v osmém týdnu těhotenství ženy, kdy se vyvíjí mozek dítěte.

Můžeme tedy říci, že hypotéz o vzniku homosexuality existuje hodně, ale na žádné z nich se neshodla naprostá většina odborníků. Za možné příčiny můžeme tedy označit fakt, že gen pro homosexualitu neexistuje, ale přesto mají geny na vznik homosexuality určitý vliv. Psychické vlastnosti jsou ovlivněny celou řadou genů a také dalšími vlivy, proto ani v případě homosexuality nemůžeme určit pouze jednu příčinu. Vlivem nerovnovážnosti hormonálního zásobení mozkového centra plodu může dojít ke změnám vývoje mozkového centra odpovědného za psychosexuální vývoj jedince. Předpokládá se, že za změnu sexuální orientace může také nedostatek mužského či ženského hormonu během nitroděložního vývoje. V potaz jsou brány také vlivy postnatální. Jak uvádí ve své knize Janošová (2008, s. 71), faktor výchovy může jedince ovlivnit pouze do tří let věku dítěte a pak je již zcela rozhodnuto.

2 Registrované partnerství

Ačkoliv je homosexuální rodina považována za novodobý fenomén, Sharon Marcus ve svém výzkumu dokládá existenci manželství žen nejméně do 19. století. „Autorka tím zpochybňuje předpoklad, podle kterého byl vznik gay a lesbických rodin umožněn až se vznikem gay a lesbického hnutí“ (Nedbálková, 2011, s. 46). Manželství je historicky považováno za výhradně heterosexuální instituci, ale sociálně bylo přijímáno v případě partnerství žen z vyšší střední třídy. „Jejich vztahy měly také sexuální povahu, což se ženy před okolím nesnažily nijak skrývat“ (Nedbálková, 2011, s. 47). Poté byly ženy označeny psychiatry za oběti dysfunkce. Tím se homosexualita ocitla mimo sociální řád.

„Evropský soud pro lidská práva v roce 2010 deklaroval, že registrované partnerství není univerzálním lidským právem a smluvní státy Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nemají povinnost je umožňovat uzavřít“ (Pánková, 2014). Od roku 2006 mohou páry stejného pohlaví uzavírat v České republice registrované partnerství, kde mají partneři stejná práva a stejné povinnosti. Dle definice Ministerstva vnitra (Uzavření..., 2014) je registrované partnerství trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Registrovanými partnery se stávají dvě osoby stejného pohlaví, které se souhlasným, svobodným a úplným prohlášením rozhodnou vstoupit do partnerství. Partnerství se zapisuje do knihy registrovaného partnerství. Podmínkou pro vstup do registrovaného partnerství je, aby alespoň jedna osoba byla občanem České republiky, osoby musí být starší osmnácti let a být způsobilé k právním úkonům, lidé nesmí být v dalším existujícím partnerství či manželství a nesmí mezi nimi být příbuzenský vztah (Uzavření..., 2014). Přestože má registrované partnerství představovat podobný institut jako manželství, v mnoha ohledech se výrazně liší.

	Manželství	Registrované partnerství
Předpoklady uzavření manželství a registrovaného partnerství	Osoby opačného pohlaví, starší 18 let (se souhlasem soudu 16 let)	Osoby stejného pohlaví starší 18 let
Společné jmění partnerů	Ano	Ne
Vznik společného nájmu bytu	Ano	Ne
Nutnost svědků	Ano	Ne
Vzájemná vyživovací povinnost	Ano	Ano
Právo dědit	Ano	Ano
Informovat se u lékaře	Ano	Ano
Možnost zastoupení partnerů	Ano	Ano

Tab. č. 1 Rozdíl mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím

Manželství je soužitím dvou osob různého pohlaví, které je založeno sňatkem. Uzavřením sňatku manželé, až na zákonem vyjmenované výjimky, nabývají všichni majetek společně a odpovídají za dluhy, které během manželství vzniknou. Uzavřením registrovaného partnerství partnerům společný majetek a společná odpovědnost za závazky nevznikají. Partneři spolu mohou majetek nabývat pouze v rámci podílového spoluvlastnictví. Registrovaní partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost, tak aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla zásadně stejná. Vyživovací povinnost trvá i po zrušení partnerského soužití, pokud bývalý partner není schopen žít se sám. Kutálková (2015, s. 31-34) se ve své studii zabývá i sociálním zabezpečením rodiny. Sociální rodič může na dítě čerpat ošetrovné, pokud žije společně s dítětem a biologickým rodičem ve společné domácnosti. Autorka studie rovněž rozebírá možnost čerpání peněžité pomoci v mateřství, kde dochází k závěru, že sociální matka nemůže čerpat peněžitou pomoc v mateřství ani ve chvíli, kdy se biologická matka nemůže o dítě postarat z vážných zdravotních důvodů. Naopak pokud porodí surrogátní matka, může peněžitou pomoc v mateřství po šestinedělí čerpat otec dítěte.

Pro ukončení partnerství platí jednodušší pravidla než pro rozvod manželství. Soud rozhodne o zrušení partnerství, pokud žalobce prokáže, že partnerství již nadále netrvá. Není třeba prokazovat existenci trvalého rozvratu partnerství a nemožnost obnovení partnerského soužití, odpadá nutnost nejprve rozhodnout o výchově a výživě nezletilých dětí, neboť současná právní úprava nepřipouští adopci páry stejného pohlaví. Díky absenci společného jmění není nutné majetek vypořádat.

V roce 2001 bylo v Nizozemí poprvé uzákoněno manželství pro osoby stejného pohlaví. V USA se tak stalo v roce 2015. V některých zemích, například v Německu a v Austrálii, bylo zavedeno do právního řádu třetí (neurčené) pohlaví.

3 Pojetí rodiny

Na definici rodiny existují různé pohledy různých odborníků, kteří se zkoumáním rodin zabývají. Walsh (2003, s. 3) ve své knize poukazuje na normalitu rodiny, což znamená zapadat do kulturního standardu, který je naplněn představami o normální rodině, výchově dětí a bytí šťastným. Stejně jak rodina nabývá postupem času mnoha podob, náš koncept normality musí zákonitě narůstat společně s ní a být flexibilní pro celé široké spektrum. Rodinné vazby jsou v neklidné době důležitější než kdy jindy. Je velice důležité porozumět překážkám, které rodiny musí zvládnout a rodinnému procesu, který umožní rodinám i nadále prospívat. Walsh uvádí čtyři koncepty normální rodiny.

Prvním konceptem normální rodiny je rodina bez problémů. Medicínsko-psychiatrický model je postaven na negativním kritériu, konkrétně na absenci patologie. Pokud jsou členové rodiny a jejich vztahy bez patologických příznaků, rodina je považována za normální a zdravou. Zdravá rodina a její fungování jsou ovšem určeny více faktory než jen nepřítomností nemoci. Někdy i hledání pomoci u odborníků lze považovat za známku zdravotní. Objeví-li se individuální psychická porucha, nelze ji automaticky označit za rodinnou dysfunkci. Stejně tak nelze předpokládat, že psychicky zdravý jedinec pochází ze zdravé rodiny.

Normalita jako průměr je druhým konceptem normální rodiny z pohledu sociologie. V tomto případě je rodina normální, pokud vykazuje znaky společné běžným rodinám. Tento model popírá první koncept normality, neboť problémy a stres jsou běžnou záležitostí rodin, a proto jejich přítomnost nepředstavují patologii či abnormalitu rodiny. Mnohé běžné rodinné vzorce nejsou nutně zdravé a mohou být dokonce destruktivní. Vše se určuje dle Gausovy křivky, kdy to, co je průměrné, je považováno za normální a oba extrémní póly za nenormální odchylky.

Třetím konceptem je rodina jako ideál, což charakterizuje zdravou a normální rodinu ztotožněnou s optimálním fungováním. Tento přístup je vlastní hlavně humanistickým teoriím. Sociální normy ideální rodiny jsou kulturně podmíněné hodnoty, které ukazují, jaké by rodiny měly být. Některé rodinné vzorce a role jsou považovány za žádoucí, správné a nezbytné. Patří mezi ně manželství a výchova dětí v souladu s převažujícími standardy dominantní společnosti nebo zvláštních etnických a náboženských hodnot. Představitelem zmíněného konceptu je například Talcott Parsons, který vystavil model ideální rodiny na běloších, ze střední vrstvy z předměstí, kteří vykazují znaky typického genderového rozdělení rolí tak univerzální a zásadní, aby byl zaručen zdravý vývoj dítěte. Tento model provázel vědce v sociální oblasti po dlouhou dobu a přesvědčoval je, že cokoliv jiného vede k narušení

vývoje dítěte. Patologické onálepkování všeho odlišného od ideálu či normálu stigmatizuje rodiny, které nezapadají do definice. Patří sem například matky samoživitelky, rozvedení rodiče s dětmi, homosexuální lidé vychovávající děti nebo usilující o děti.

Posledním modelem je normalita jako transakční proces, založen na systémové teorii. Takové procesy podporují integraci a udržují rodinnou jednotku a její schopnosti plnit základní úkoly pro růst a blaho svých členů. Patří sem opatrování, péče a ochrana dětí, starších a zranitelných členů rodiny. Atypické rodinné uspořádání může být optimální pro fungování konkrétní rodiny se schopností přizpůsobit se jejím výzvám, zdrojům a kontextům. Rodiny si vytváří samy své vnitřní normy vyjádřené skrze nepsaná pravidla vztahů. Daná pravidla, předávaná v rodinných příbězích a probíhajících transakcích regulují rodinné procesy a zpřehledňují rozdělení rolí, činností a následků. Rodinný systém jsou sdílené hodnoty a předpoklady, které řídí rodinný život a umožňují jedinci vyznat se ve společenském světě. Normální procesy se tedy liší podle interních a externích požadavků, kterým se rodina během života přizpůsobuje. Je zde připuštěna variabilita normálního, na rozdíl od fixních rysů.

Rodina je instituce, jejíž součástí je jedinec od narození až po smrt. „Rodina je skupina osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím, v poslední době i dalším podobným právním vztahem, ale i adopcí, a její dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí“ (Možný, 2006, s. 125). Autor hovoří i o tom, že se rodina mění, ale vždy je stabilizujícím prvkem společnosti. V současné době ovšem neexistuje jednotná definice rodiny.

O rodině můžeme mluvit dle Veselé (2005, s. 11) až tehdy, když se muži a ženě, kteří spolu žijí, narodí dítě. Výše zmíněná autorka hovoří o pojmu nová rodina, kterým je nazváno společenství dvou lidí, kteří nejsou sezdáni nebo sezdáni jsou, ale nevychoávají své biologické dítě. I přes to je rodina považována za nejzákladnější a nejstabilnější instituci. Aby byla definice rodiny vystihující, musela by být příliš abstraktní nebo příliš neobjektivní, odvíjející se od vlastní zkušenosti každého jedince. Model moderní rodiny, který je dle Slobody (2016, s. 108) brán v naší společnosti za model ideální rodiny, představuje rovnici muže a ženy, kteří spolu mají dobrovolně své biologické děti.

Během 20. století nastává spousta změn nejen ve společnosti, ale také v rodině a v rodinném uspořádání. Nukleární rodinu můžeme nazvat jako rodinu tradiční, vedle níž můžeme vymezit i rodiny alternativní. Do alternativních rodin řadíme rodiče rozvedené, znovu sezdané, samovychovávající, pěstounské, adoptivní, sociální rodiče, kterými mohou být prarodiče či příbuzní nebo nepřítomnost biologických rodičů, které nahrazují ústavy. V rodině nejde jen o biologické či právní spříznění mezi rodiči a dětmi, ale také o rozdělení

rolí jednotlivých členů. Dle Elmanové (1998, s. 9) je rodina „místo, kde dítě získává první zkušenosti, kde se podle našeho vzoru učí, jak se zachovat v určitých situacích, kde si vyvábí i hodnotový systém“. Golombok (2015, s. 1) ve své knize píše, že heterosexuální sezdané dvojice se svými biologickými dětmi jsou v současné době menšinou. Místo toho je spousta dětí vychovávána společně žijícími, ale nesezdanými páry, jedním rodičem, homosexuálními rodiči, náhradními rodiči a v průběhu dospívání se mnoho rodinných struktur mění.

Rodina je vnímána jako dominantní sociální instituce, která je genderovaná, heterosexuální a prokreativní. „Manželství pak vystupuje jako státem posvěcená forma párového soužití, forma, která není jen jednou z více (či mnoha) alternativ, ale představuje normativní ideál, jenž je univerzálně žádoucí následovat“ (Nedbálková, 2011, s. 50). Tento ideál monogamního trvalého vztahu dvou dospělých lidí podobného věku, vzdělání a etnicity, zůstává neustále přítomen jako základní strukturální prvek a homoparentální rodiny jsou s ním neustále poměřovány.

3.1 Sociologické koncepty rodiny

Nedbálková (2011, s. 14) se ve své knize zaměřila na teorie rodiny, které rodinu představují jako strukturované a strukturující pole kontinuálního sociálního jednání. Zároveň jako pole genderové, zahrnující genderovou nerovnost a moc.

Jako první uvádí Nedbálková Freudovu psychoanalýzu, protože je zde patrná „teorie rodiny jako socializační instituce, jejímž produktem je člověk jako součást genderované a heterosexuální struktury“ (2011, s. 15). Ve Freudově teorii se objevuje jako důležitý prvek při vývoji dítěte Oidipovský komplex, který má jiný průběh i výsledek u chlapců i dívek. Chlapec si přeje mít matku za svou ženu a odstranit otce jako soka. „Kastrální úzkost, která vzniká, když spatří ženské pohlavní ústrojí, a která je spojená s vědomím toho, že úd, jehož si chlapec tolik cení, může tělu i chybět, vede nakonec k tomu, že se chlapec oidipovského komplexu vzdává“ (Nedbálková, 2011, s. 15). Ve výsledku se chlapec identifikuje s otcem a uvědomuje si jeho mocenské místo ve struktuře rodiny. Úkolem chlapce je tedy identifikace s otcem, uznání jeho autority a přesměrování touhy po matce na jinou ženu. Dívka se dostává do oidipovského komplexu díky kastrální úzkosti, konkrétně tím, že závidí otcí penis a tím se odpoutává od vazby na matku. Dívka tedy mění objekt touhy z matky na otce a ve výsledku jej musí změnit ještě na jiného muže. „Sociologická relevance a důležitost této teorie vyvstane zřetelněji, pokud místo konkrétní postavy (otce) a konkrétního orgánu (penisu) dosadíme symbolickou hodnotu hegemonního mužství“ (Nedbálková, 2011, s. 15). Děti si v rodinách

osvojují témata dominance a podřízenosti. Freud se také zaměřuje na nevědomí, neracionální, vůli nekontrolovatelnou složku lidského jednání.

Mezi významné představitele funkcionalismu patří Talcott Parsons, který vnímá rodinu jako nenahraditelnou společenskou instituci, jejímž úkolem je plození dětí a socializace jedince, kam patří osvojení si žádoucích rolí norem a hodnot (Nedbálková, 2011, s. 16). V rodině je jasně viditelná genderová diferenciací, kde racionální otec koordinuje činnost rodiny a integruje rodinu do společnosti. Emocionální matka má zajišťovat citové klima rodiny. Parsons vychází z předpokladu, že každý sociální systém je tvořen z prvků a ty jsou jako jeho subsystemy tvořeny dalšími prvky. „Každý sociální systém se snaží minimalizovat změny a směřuje ke stavu dynamické rovnováhy a relativní stability“ (Možný, 2006, s. 52). Všechny subsystemy plní určité funkce vůči sobě navzájem i vůči celku. Struktura je tvořena vztahy a aspekty sociálního systému, jež jsou dostatečně stabilní a stálé. Základní podmínkou sociálního systému je konformita k hodnotám, které se v interakci stávají normami. Od každého jedince se očekává naplnění jeho rolí. Muž, žena i dítě se splněním svých přísně vymezených rolí podílejí na úspěchu rodiny.

Freud ani Parsons nepřipouští alternativní formy soužití. „Normativnost jejich pojetí rodiny předpokládá konsenzuální soulad zájmu rodiny (jako koherentní entity) se zájmem obecnějšího celku (společnosti), a to bez ohledu na to, čí zájmy jsou legitimizovány jako univerzální zájem společnosti či státu“ (Nedbálková, 2011, s. 17).

3.2. Gender

Psycholog Albert Kšíňan uvádí ve svém článku rozdíl mezi vymezením pojmu pohlaví a gender. Pohlaví je dle Kšíňana (Jak vzniká homosexualita, 2016) „fyziologický znak rozlišující jedince na muže a ženy. Gender je psychologický rozdíl mezi muži a ženami, jejich identitou a rolí ve společnosti“. Pojem gender vymezuje mužství a ženství, ale v heteronormativní společnosti je s ním spojováno i určité pojetí sexuality. Dle Slobody (2016, s. 24) je možné genderovou a sexuální identitu vnímat synonymicky, protože pokud by nebylo binárního pojetí genderu a pohlaví, heterosexualita a homosexualita by neexistovaly. Pokud by nebylo v naší společnosti důležité, zda jsme muž či žena, nezáleželo by ani na tom, kdo s kým tvoří partnerský či sexuální vztah. Tuto podobnost můžeme ale vidět pouze u heterosexuality a homosexuality. Kdybychom vzali v potaz např. asexualitu, nemůžeme zde spojovat sexuální a genderovou identitu. Stejně jako u bisexuality, transsexuality a dalších trans identit. Gender je princip zobrazující sociální realitu. Na jeho základě je rozdělena sociální realita na dvě části. Do první části spadají ženy a vše, co je se ženami spojováno, a do

druhé totéž s mužským pohlavím. Dle Smetáčkové (2009, s. 10) vychází dělení z biologické odlišnosti mužů a žen, z čehož vyplývá i jejich rozdílnost v chování, vlastnostech, sociálním postavení a to vše se přenáší na věci, aktivity, hodnoty, kterým se ženy a muži věnují. Dělení sociální reality na feminitu a maskulinitu je komplementární. Navzdory genetické podmíněnosti vychází velká část rozdílů mezi ženami a muži ze sociálních vlivů. „Mužské a ženské genderové role představují obrazy správných žen a správných mužů a jako takové vytvářejí nároky na konkrétní ženy a muže při budování jejich genderové identity. Součástí genderového řádu je heteronormativita (tj. představa, že správní muži a ženy jsou heterosexuální)“ (Smetáčková, 2009, s. 10).

V druhé polovině devadesátých let 20. století se vlivem demokratizace i v České republice rozšířil zájem o genderová témata. Výzkumné studie se zabývají odlišným postavením mužů a žen v prostředí rodiny, v oblasti vzdělávání a v ekonomickém postavení. „K aspektům, které genderovou identitu ovlivňují nejzřetelněji, patří především rozdílná socializace chlapců a dívek“ (Janošová, 2008, s. 11). Příčiny odlišnosti jsou dány jednak biologicky (pohlavím), jednak sociálně (genderově). Obě zmíněné složky mají významný vliv při výchově dětí. „Na světě neexistuje žádná společenská skupina, národ ani etnikum, které by nevytvářely určité rozdíly mezi chlapci a dívkami a které by neodlišovaly mužskou a ženskou roli.“ (Janošová, 2008, s. 13). Každá společnost danému rozdělení přizpůsobí i výchovu potomstva, z čehož vyplývá, že jsou chlapci vystaveni jiným socializačním vlivům než dívky. V různých společenstvích jsou různě nastavené role mužů a žen, ale v rámci jednoho společenství jsou role vždy komplementární. Vlivem průmyslové revoluce a urbanizace se začal tradiční model rozdělení rolí měnit i v naší společnosti. Práce se přesouvá do továren, společnost se člení a individualizuje a vzniká variabilita rolí. Postupně dochází k narušení vzájemné komplementarity muže a ženy. Společensky vymezené role ovšem nic nevypovídají o identitě jejich nositelů. Rodová identita začíná být dle Janošové (2008, s. 14) problémem v určitém stupni individualizace společnosti, která přináší větší možnosti volby, svobody a ústup požadavků společnosti. Člověk tak začíná vnímat sám sebe nejen jako součást skupiny, ale také hodnotu sebe sama jako individua.

Zatímco se role muže a ženy v pracovní sféře smývají, stávají se univerzálními, role v domácnosti jsou stále komplementární, jasně rozdělené a žena se stává dominantní. Matky chodí do práce, starají se o domácnost a řeší s dětmi každodenní záležitosti, zatímco otcové bývají většinu času v zaměstnání. Chlapci tak bývají ochuzeni o učení se z interakce s otcem. „Místo vztahu, tj. „být s otcem“, musí chlapec přijmout pouze identifikaci s ním, tedy „být jako on“. Dívka buduje svou identitu ve vztahu k osobě rodově stejné jako ona, vztah k matce

je základním aspektem vztahu k svému rodu. Chlapec buduje svou identitu ve vztahu k osobě rodově odlišné, musí se spokojit s negativní identifikací s matkou-„nejsem jako ona“ (Janošová, 2008, s. 21). K feminizaci výchovy dětí ovšem nedochází pouze v rámci rodiny, ale také ve školství a ústavních zařízeních, kde pracují převážně ženy.

Odpověď na otázku, do jaké míry jsou lidé ovlivněny biologickými determinanty a nakolik socializačními činiteli, odpovídá Janošová (2008, s. 25) následovně: „Děti se rodí s komplexem biologického dědictví, které je možná v něčem u každého pohlaví jiné, ale jeho vývoj se děje vždy v součinnosti se sociálním prostředím. Vlastnosti a dovednosti mužů a žen jsou pak výsledkem přímých a nepřímých biologických determinant a okolností socializačních“.

Valdrová v knize ABC feminismu (2004, s. 9) polemizuje o tom, nakolik je mužská a ženská role přirozeně daná a nakolik je role vštěpená společností. V některé společnosti nosí sukně ženy, v jiné muži. Někde pracují tvrdě ženy a jinde muži. Zatímco pohlaví zůstává po staletí stále stejné, gender se mění vlivem společenského postavení mužů a žen ve společnosti. Stejně tak není ani otcovská a mateřská role neměnná. Má biologický základ, ale podléhá společnosti a kultuře. Mateřství a rodičovství je komplexním jevem. Má biologickou dimenzi, která slouží k určení biologických rodičů a sociální dimenzi, která určuje, kdo se o dítě stará a vychovává ho. V ideálním případě je to jedna a ta samá osoba, ale nemusí tomu tak vždy být.

4 Homoparentální rodiny

První výzkumy homoparentality a dětí vyrůstajících u stejnopohlavních rodičů se objevují v angloamerickém prostředí zejména od 70. let minulého století. Zpočátku se jimi zabývá hlavně psychiatrie. První výzkum srovnávající homosexuální a heterosexuální populaci lze datovat už od 50. let, kdy vznikla pilotní studie Evelyn Hooker, která vedla k vyřazení homosexuality ze seznamu mentálních poruch (Nedbálková, 2011, s. 31). Poptávku po výzkumech zvyšuje čtená rozvodovost, kdy se následně jedná o výchovu dětí jedním z rodičů.

Homoparentální rodiny jsou pouze jedním z názvů jak se rodiny, skládající se z rodičů stejného pohlaví, nazývají. V literatuře se setkáme rovněž s názvy homosexuální rodiny, gay-lesbické (G/L) rodiny nebo také stejnopohlavní rodiny. Vybrala jsem si termín homoparentální rodiny, neboť jasně definuje sexuální orientaci rodičů a nezmiňuje nic o sexuální orientaci dítěte, které je součástí rodiny. Ostatní názvy do svého pojmenování pomyslně zahrnují nejen sexuální orientaci rodičů, ale také dětí.

Proměna rodičovství odráží legislativní změny uplynulých let. Mnoho států legalizovalo sňatky i svazky osob stejného pohlaví, někdy i včetně rodičovských práv a povinností. „Vznikají také organizace sdružující g/l rodiče, agentury zprostředkovávající adopce g/l párům nebo speciální kliniky umožňující asistovanou reprodukci lesbickým ženám“ (Nedbálková, 2011, s. 32).

„Přestože zákon o registrovaném partnerství do června roku 2016 explicitně bral jednotlivcům, kteří vstoupili do registrovaného partnerství, právo adoptovat dítě a přestože je u nás asistovaná reprodukce přístupná pouze pro heterosexuální pár, existují v ČR stovky homoparentálních rodin (tj. rodin s rodiči stejného pohlaví) vychovávajících děti“ (Různé..., 2015). Homoparentální rodiny existují v souladu se zákonem, neboť v Zákoně o registrovaném partnerství se výslovně uvádí, že „existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy“. Lze tedy říci, že právní řád České republiky umožňuje a schvaluje zakládání homoparentálních rodin s dětmi. Přesto zde gayové a lesby nemají jednoduché postavení a při pořizování dětí jim legislativa i společnost staví do cesty řadu překážek.

Již z historie je v naší společnosti předpoklad, že lidé stejného pohlaví společně nemohou počít dítě, tudíž jsou bráni jako automaticky neplodní, bezdětní. Lesbické páry ani osamělé ženy nemohou legální cestou zažádat o asistovanou reprodukci, využití surrogátní matky pro gay páry je z hlediska zákona velice diskutabilní a osvojení dítěte homosexuálním

párem není povoleno. „Absence podpůrného systému, ale především nedostatečná legislativa, vystavují budoucí otce, surrogátní matky i plánované děti mnoha rizikům a nejistotám“ (Kutálková, 2015, s. 9). Ani systém náhradní rodinné péče není srovnatelný pro heterosexuální a homosexuální páry. Homoparentální rodiny mají odlišná práva i v přístupu k sociálnímu zabezpečení. Podmínky pro přiznání rodičovského příspěvku jsou stejná pro registrované partnery i manžele. Problémem ovšem zůstává, že registrované partnerky, které jsou obě matkami malých dětí, nemohou pobírat rodičovský příspěvek obě najednou, a tak vzniká právo na rodičovský příspěvek pouze partnerce, která má mladší dítě.

„Nejčastěji se zatím jedná o homoparentální rodiny, v nichž jedna z partnerek či partnerů má dítě z předchozího vztahu, začínají však vznikat i ty, do nichž se děti teprve plánovaně rodí. V druhém případě se jedná téměř výhradně o rodiny lesbických párů“ (Různé..., 2015). Předpokládá se, že největší procento je tedy tvořeno lesbickými matkami s dětmi z předchozích heterosexuálních vztahů doplněných o matčinu partnerku. Mohou to být jak ženy po rozvodu, tak matky samoživitelky, které nikdy nežily v partnerském vztahu. V některých zemích je povoleno umělé oplodnění ženy bez partnera, a tím se zvyšuje nárůst ženských párů s plánovaným pořízením dítěte do svého vztahu.

„Na základě způsobu vzniku rodiny rozlišujeme smíšené lesbické rodiny (rodiče s dětmi z předchozích heterosexuálních vztahů) a plánované lesbické rodiny (rodiče s dětmi, které se narodily plánovaně do lesbického vztahu)“ (Sedláčková, 2013). Téma plánovaných rodin se ovšem stává poslední dobou velice aktuální a přibývá převážně lesbických párů, kterým se rodí děti plánovaně v registrovaném partnerství. Kutálková (2015, s. 13) ve své publikaci uvádí, že se za posledních pět šest let objevil fenomén označovaný v západním světě jako „lesbian babyboom“.

Za velice problematické se dále ukazuje nedostatečná ochrana ze strany státu v případě úmrtí biologického rodiče dítěte. „Jestliže zemře rodič biologický, neexistuje právní jistota, že dítě bude moci zůstat v rodině s druhým (sociálním) rodičem a případně se svými sourozenci“ (Kutálková, 2015, s. 10). S tím souvisí i fakt, že registrovaní partneři nemají právo na pozůstalostní důchod. Pokud zemře sociální rodič, dítě nemá nárok na dědictví ani sirotčí důchod. Dojde-li k rozpadu rodiny, sociální rodič nemá k dítěti vyživovací povinnost a nemají mezi sebou automatické právo na vzájemný kontakt. Z výše uvedeného vyplývá, že ačkoliv Česká republika povoluje registrované partnerství, práva registrovaných partnerů a manželů jsou nesrovnatelná. Dle Kutálkové (2015, s. 10.) „mnohé problémy a nerovnosti v právní i symbolické rovině může vyřešit zavedení genderově neutrálního manželství“.

Další dilema představuje oslovení partnerky ženy, která má dítě z předchozího vztahu. Autoři se nejčastěji shodují na pojmenování nevlastní matka pro partnerku ženy, která má dítě z předchozího vztahu, a sociální matka pro ženu, která si společně s biologickou matkou dítěte pořídily dítě do vztahu plánovaně.

Pokud se registrovaní partneři rozhodnou mít děti, řeší stejné otázky jako manželé nebo heterosexuální partneři. Je třeba vyřešit časové uspořádání, finanční zjištění, odpovědnost za rodičovství, ale také nastavení limitů ve výchově dětí, vytvoření bezpečného zázemí, komunikaci, zvolení vhodných aktivit apod. Následně se ovšem setkávají i s řešením náročnějších situací, které heterosexuální páry řešit nemusí. Největší obavou jsou reakce z okolí heteronormního světa plného homofobie a netolerance. Druhou obavou je reakce biologických rodičů dětí, kteří nesouhlasí se sexuální orientací a současným životem svých bývalých partnerů, se kterými mají děti.

Přesný počet homoparentálních rodin není znám, protože nefigurují v žádných statistických údajích, je tedy velmi obtížné tyto rodiny identifikovat a studovat.

4.1 Děti v homoparentálních rodinách

Pokud se registrovaní partneři rozhodnou mít děti, čeká je nelehká cesta nad zvolením nejvhodnějšího způsobu. Lesbické partnerky se musí domluvit, která bude biologickou matkou a která matkou sociální. Vyberou si biologického otce, anonymního dárce spermatu či někoho známého a musí zvolit, zda využijí služeb kliniky nebo domácí inseminaci. V případě, že si ženy zvolí biologického otce, je na místě se dohodnout, zda se bude podílet na výchově dítěte, popřípadě jakou měrou. „V případě mužských párů dochází ke zvažování rodičovství skrze náhradní rodinnou péči (adopci či pěstounskou péči), využití surogátního mateřství či nějaké podoby tzv. sdíleného rodičovství“ (Kutálková, 2015, s. 18).

4.1.1 Osvojení

„Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní a tím vytvoření vztahu rodič-dítě mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem“ (Osvojení, 2016). Osvojení je jedním z institutů náhradní rodinné péče, kde je dítě vychováváno v rodinném prostředí, jinými lidmi než biologickými rodiči. Mezi novým rodičem a dítětem vzniká příbuzenský vztah a zanikají všechna práva a povinnosti, která byla mezi původní rodinou a dítětem. Smyslem osvojení je, aby dítě získalo bezpečné rodinné zázemí.

Občanský zákoník povoluje osvojení pouze heterosexuálními manželskými páry a velice výjimečně jednou osobou. Osvojitelem v tom případě může být jeden z manželů nebo

jiná osoba. „Jinou osobou se rozumí osoba, která nežije v manželství, bez ohledu na to, zda žije či nežije v žádném zákonem uznaném svazku. Může se jednat jak o samostatně žijící osobu, osobu žijící v neformalizovaném svazku nebo osobu žijící v registrovaném partnerství“ (Osvojení, 2016). Jinak znění zákona vysvětluje ve své studii Kutálková (2015, s. 24) „s odkazem na ust. § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, „jinou osobou“ nemůže být člověk, který vstoupil do registrovaného partnerství“. Gay, lesba či bisexuál si ovšem mohou zažádat o osvojení dítěte jako samostatní osvojitelé, pokud nežijí v registrovaném partnerství. Pokud si LGBT jedinec adoptuje dítě ve chvíli, kdy není v registrovaném partnerství, může následně do registrovaného partnerství vstoupit, protože je vztah mezi adoptivním rodičem a dítětem právně považován za biologické příbuzné.

Druhou diskutovanou oblastí je tzv. přiosvojení, kdy si dítě osvojí manžel/manželka/partner/partnerka od rodiče dítěte. Problém nastává ve chvíli, pokud by si partner chtěl osvojit biologické dítě svého partnera, neboť v tu chvíli by došlo k zániku příbuzenského poměru mezi dítětem a jeho původní rodinou, a to včetně všech práv i povinností.

4.1.2 Pěstounská péče

„Pěstounská péče je jednou z možností náhradní rodinné péče, jejímž účelem je zejména výkon osobní péče o dítě osobou odlišnou od rodiče nebo od poručníka, jestliže tato péče nemůže být rodiči vykonávána“ (Pěstounská péče, 2016). Pěstounská péče by měla mít přednost před ústavní péčí, protože dítě by mělo vyrůstat v prostředí, které rodinu co nejvíce připomíná, zejména ve chvíli, kdy se jeho vlastní rodina neumí, nechce nebo nemůže o dítě postarat. Pěstouni mají povinnost o dítě osobně pečovat, zastupují děti v běžných záležitostech, ale nevztahuje se na ně vyživovací povinnost. Dítě má právo na to, aby je jejich biologičtí rodiče pravidelně navštěvovali. Biologickým rodičům stále zůstávají práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, pokud soud nerozhodne jinak. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte a odměnu pěstounům.

Pěstounská péče je upravena občanským zákoníkem a zákonem o sociálněprávní ochraně dětí. Gayové a lesby se mohou stát pěstouny, avšak pouze individuálně. Dítě může být svěřeno do společné pěstounské péče pouze manželům. Registrované partnerství není překážkou a i v něm může jeden z partnerů zažádat o pěstounskou péči.

4.1.3 Umělé oplodnění

„Asistovaná reprodukce je v České republice upravena zákonem č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách (dále ZSZS), který nad rámec zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách upravuje ty služby, u nichž je potřeba zvýšené ochrany pacientů“ (Umělé oplodnění, 2016). Asistovaná reprodukce je pojata jako léčba neplodných mužů či žen. Předpokladem pro provedení umělého oplodnění je žádost heterosexuálního páru, který splňuje určité požadavky. Mezi požadavky patří následující: „žena musí být v plodném věku a nesmí být starší 49 let, nesmí být s mužem v příbuzenském vztahu vylučujícím uzavření manželství, musí být k provedení asistované reprodukce zdravotně způsobilá, nesmí být omezena na svéprávnosti a nesmí být umístěna v policejní cele, ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence“ (Umělé oplodnění, 2016). Matkou dítěte je žena, která dítě porodila a otcem se stává při umělém oplodnění muž, který dal k umělému oplodnění souhlas. Žena může i nemusí uvést muže jako otce do rodného listu dítěte. Obě cesty jsou ovšem složité a přinášejí svá rizika.

Kutálková (2015, s. 20) ve své studii zmiňuje zásadní fakt, který mnoha lidem při plánování dítěte nedochází, a to, že „muž, který poskytne pro domácí inseminaci semeno, či ten, který je uveden v rodném listu, si musí uvědomit, že je právně otcem dítěte a jako takový se nemůže otcovství „zbavit““. Otec dítěte má tak na dítě vyživovací povinnost. Stejně složitou situaci představuje vztah surrogátní matky k dítěti, protože ta je v rodném listě vedena jako matka dítěte a rovněž se na ni vyživovací povinnost vztahuje.

Homosexuální jedinec ani páry nemohou žádat o umělé oplodnění. Dochází ovšem k obcházení daného zákona. Lesbické páry využívají služeb klinik v zahraničí, kde je asistovaná reprodukce legální. Další variantou je opatření si podpisu od kamaráda nebo zatajení homosexuality a využití služeb kliniky v České republice. V zahraniční klinice, například v Nizozemí, mohou Češky jako pár podstoupit umělé oplodnění. Zatímco v Nizozemí by uvedli do rodného listu dítěte obě ženy jako rodiče dítěte, v České republice bude uvedena v rodném listě pouze biologická matka, která dítě porodí.

Callahan problematizuje rozpojení genetiky, těhotenství a sociálního rodičovství. Podle Callahana vede umělé oplodnění ke komodifikaci dítěte, jehož početí tak získává charakter manufakturní výroby.

4.1.4 Náhradní mateřství

Náhradní mateřství není v českém právním řádu ani povoleno, ani zakázáno. „Jedinou zmínkou o něm je § 804 nového občanského zákoníku, ve kterém stojí: Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství“ (Náhradní mateřství, 2016).

V případě homoparentálních rodin se může jednat o biologické a sociální formy rodičovství. „Jedná se o strategii, která je na pomezí mezi cestami, které volí gayové a lesby s tím, že dítě tak de facto může mít až čtyři rodiče (dva biologické a dva sociální)“ (Kutálková, 2015, s. 44). Na uvedený model rodinného uspořádání nejsme v České republice zatím zvyklí. Model rodin může být různý. Dle výše uvedené autorky ve sdíleném rodičovství figuruje mateřský pár a většinou biologický otec dítěte se svým partnerem. Někdy tomu ovšem tak být nemusí a páry spolu mohou žít, aniž by na sebe měly jakoukoliv hlubší vazbu. Snaží se tak o vytvoření rodinného zázemí pro dítě a vytvoření vzoru muže i ženy.

Sociální rodičovství je rodičovství bez biologické vazby rodičů na dítě. Sociální rodiče jsou lidé, kteří žijí s dítětem ve společné domácnosti, plní vůči dítěti rodičovské role a dítě je skrze emocionální vazby vnímá jako svou rodinu. Mezi sociální rodiče můžeme řadit pěstouny, pěstounky, nesezdané partnery či partnerky apod.

4.2 Výchova dětí v homoparentálních rodinách

Otázka výchovy dětí rodiči stejného pohlaví vzbuzuje ve společnosti i mezi odbornou populací rozsáhlé diskuze. Objevují se názory, že děti bez vzoru otce a matky se nemohou harmonicky a zdravě vyvíjet, budou mít řadu psychických problémů, dojde k ovlivnění jejich sexuální identity a budou trpět homofobií okolí. V reakci na výše zmíněné názory se „většina psychologických a sociologických výzkumů gay a lesbického rodičovství soustředí na tři základní okruhy: sexuální a genderovou identitu, emocionální vývoj a vývoj osobnosti dítěte a na sociální vztahy“ (Sedláčková, 2013). Psychologové i dětské lékaři se zabývají vývojem dětí v homoparentálních rodinách a realizované odborné výzkumy hovoří ve prospěch homoparentálních rodin. Žádná z následujících obav se nepotvrdila. „Jedná se o obavy z narušení sexuální identity dětí, otázky související s dalšími aspekty osobnostního vývoje, jako je např. sebevědomí, a obavy z toho, že děti z rodin, které mají gay či lesbické rodiče, mohou mít obtíže v sexuálních vztazích, s ostatními dospělými, s vrstevníky apod.“ (Kutálková, 2015, s. 29). Na stejný pozitivní výsledek výzkumů poukazuje ve svém článku i Linville (2017), která uvádí, že děti pocházející z homoparentálních rodin se od dětí

z heteroparentálních rodin neliší v rozvoji emotivní oblasti, sexuální orientace, stigmatizace, genderové role chování, chováním genderové identity ani v úrovních dosaženého vzdělání na jednotlivých stupních školy. Rozdíl byl dle autorky spatřen v tom, že děti vyrůstající v homoparentálních rodinách měly mnohem blíže ke svým rodičům stejného pohlaví. Děti se dokázaly se svými rodiči otevřeněji bavit o emocích a složitých životních situacích, byly více odolné a tolerantní.

Dr. Nanette Gartrell (Kounang, 2016) je jednou z autorek výzkumu, který zkoumal devadesát pět homoparentálních rodin se stejným počtem heterosexuálních rodin pomocí National Survey of Children's Health. I tato studie potvrdila, že nejsou žádné rozdíly v emočním prožívání, chování ani učení mezi dětmi z homoparentálních a heteroparentálních rodin. Z výzkumu dále vyplynulo, že se homoparentální rodiče stresují se svými rodičovskými povinnostmi mnohem více než druzí, protože se snaží předejít homofobním reakcím okolí.

Výzkumem homoparentálních rodičů a výchovou jejich dětí se zabývala i Peggy Drexler (2012), která dospěla k závěru, že gayové a lesby jsou mnohem více motivováni a zapojeni do výchovného procesu. Jsou chápavějšími rodiči než heterosexuální rodiče. Nejspíš je to dané tím, že homosexuální páry se musí o vše usilovně snažit, vše naplánovat dopředu a většinou se jim nestává, že se stanou rodiči náhodou. Drexler také uvedla, že jsou děti z homoparentálních rodin mnohem více tolerantní k ostatním dětem, které jsou odlišné, jsou empatické a silné. Děti vychovávané v rodinách gayů a leseb mají méně hranic, méně pravidel a méně genderových stereotypů. V jejich rodinách se nic nerozlišuje na holčičí a klučičí věci, pouze dětské věci, a to je dle Drexler klíč k tomu, aby se dítě správně vyvíjelo i bez přítomnosti rodičů obou pohlaví. Děti si neprochází lehkým dětstvím, ale v dospělosti se z nich stávají chápaví lidé bez předsudků k sexuální odlišnosti a otevřeností k různorodosti.

Po mnoha opakovaných výzkumech se snahou objevit nenajitou deviaci homoparentálních rodin se výzkumné otázky přesouvají k poukázání na pozitivně laděné rozdíly. „Lesbické ženy podle výzkumu vykazují větší míru synchronicity a kompatibility v rodičovství, neboť v rámci páru se sociální matky výrazně častěji (než otcové z heterosexuálních párů, kteří počali děti metodou umělého oplodnění) podílely na rodičovských praktikách a dovednostech“ (Nedbálková, 2011, s. 34).

Ze studie Kutákové je patrné, že sami registrovaní partneři situaci rodičovství, homofobie i výchovu svých dětí řeší a mají z ní obavy. Nechtějí, aby bylo jejich dítě

stigmatizováno okolím, mají strach a snaží se na různé situace připravit například i tím, že sdílí své zkušenosti na rodičovských skupinách.

Velká část lidské osobnosti je dána dědičností, ale pořád zbývá dostatek prostoru na to, aby se dítě utvářelo výchovou svých rodičů. Výchovou se dítě naučí sebepoznání, sebedůvěře, žebříčku hodnot a rozvíjí svůj intelekt, vůli i city. Elmanová (1998, s. 5) ve své knize zmiňuje pro správnou výchovu potřebu lásky, tolerance, času, trpělivosti a důslednosti. „Dobrá rodinná atmosféra se vyznačuje láskou a pozorností k dětem a pěkným vztahem rodičů k sobě navzájem“ (Elmanová, 1998, s. 9).

Rodiče reagují různě na projevy svých synů a dcer, zprostředkovávají jim různé podněty a svým chováním mají na vývoj dítěte značný vliv. „Rodiče často pocítují vůči potomku stejného pohlaví větší výchovný závazek v oblastech, jež nějak souvisejí s genderovou rolí, a s jeho budoucností“ (Janošová, 2008, s. 102). Situace může být ovlivněna i rodičovskou představou, čeho by měla/měl jejich dcera/syn v dospělosti dosáhnout. Janošová (2008, s. 102) dodává, že představy matek o budoucnosti dcery a syna se rámcově neliší tolik, jako je tomu u představy otců.

Vědomí dítěte, že patří k chlapcům či dívkám, je podnětem k přijetí požadavků a očekávání genderové role. Děti mají dle Janošové (2008, s. 103) tendenci věnovat pozornost projevům jedinců téhož pohlaví a poté projevům příslušníků opačného pohlaví. Děti imitují chování osob stejného pohlaví a odmítají chování pohlaví opačného.

Výchova dětí homosexuálními rodiči se stala předmětem četných diskuzí. „Výzkumy uskutečněné v této oblasti potvrzují, že pohlavní identifikace a sexuální orientace rodiče nemají na psychosexuální vývoj potomků v dětství ani v dospělosti žádný zvláštní vliv“ (Janošová, 2008, s. 192). Pro blaho dítěte je důležité kvalitní zázemí dané vztahy uvnitř rodiny, a ne sexuální orientace rodičů.

Sloboda (2016, s. 117-120) ve své knize uvádí několik argumentů, které zaznívají od společnosti, proč by homoparentální rodiny neměly mít děti. Mezi základní patří argument, že se dítě může homosexualitě naučit. Z výše uvedených výzkumů vyplývá, že se homosexualitě nelze naučit a i kdyby bylo dítě také homosexuální, není na tom nic špatného. Jako druhý argument autor uvádí, že dítě potřebuje matku jako vzor. Ani tomu ovšem tak není, spousta dětí vyrůstá bez matky a spousta matek nemá rodičovské schopnosti. Dítě potřebuje milující rodiče a lásku jako takovou. S tím souvisí argument, že dva muži či dvě ženy neposkytnou druhý vzor. Z výzkumů je ovšem patrné, že homoparentální rodiče vystavují děti mnohem více podnětům a vystavují je variabilitě vzorů.

Elmanová si ve své knize klade otázku, jaké vlastnosti dělají z muže či ženy dobrého vychovatele. „Lépe vychovává ten, kdo je kladnou, harmonickou a neagresivní osobností. Je sám se svým životem v zásadě spokojen, má dobrý vztah k lidem i k práci, dává přednost mezilidským vztahům před věcmi, je tolerantní a dokáže se vcítovat do druhého.... Bere děti jako plnohodnotné bytosti, umí jim naslouchat, nezesměšňuje je ani je neponižuje, dokáže poprosit a poděkovat“ (Elmanová, 1998, s. 11). Neuvádí jedinou zmínku o tom, zda je lepším vychovatelem žena nebo muž, záleží na povahových rysech člověka.

Možný (1990, s. 9) ve své knize uvádí, že „nikdo nemá co strkat svůj zvědavý čenich tam, kam nepatří, a jestli někde lidská zvědavost není na místě, pak jsou to především poměry v cizí rodině. Právo na rodinné soukromí patří mezi základní práva kulturního člověka“.

4.3 Příprava dětí na střet s homofobní společností

Největším problémem, kterému děti vyrůstající v homoparentální rodině musí čelit, je chybějící tolerance okolí. Rodiče by měli zvážit, jakou školu pro dítě zvolí, jak vše vysvětlí dítěti i např. učitelce ve škole. Některé rodiny se rozhodnou o tématu mlčet, aby uchránily své dítě před homofobními názory společnosti. Do školy chodí jen biologický rodič a druhý rodič ve společnosti v souvislosti s dítětem vůbec nefiguruje. Co se školní oblasti týče, pedagogové většinou při probírání rodiny ve škole neuvažují nad tím, že by mohli jejich žáci pocházet z homoparentální rodiny a zmiňují pouze klasický rodinný model. Rodina tak prochází neustálým kontinuálním coming outem. „Situace je o to složitější, že školky, pediatrické ordinace i další odborná pracoviště zpravidla nejsou plně připraveny na kontakt s homoparentální rodinou“ (Kutálková, 2015, s. 9). Vzniklá situace není chybou dětí či rodičů. Nad svým chováním by se měla zamyslet společnost, která přistupuje k rodinám a dětem s předsudky, stereotypy a diskriminačně.

Homofobii, neboli obavu z homosexuality a homosexuálních osob, můžeme označit za nepřátelské postoje a chování vůči homosexuálním, bisexuálním a transsexuálním lidem. Vytváří tedy nepřátelské prostředí vůči všem osobám, které nejsou heterosexuální nebo jako heterosexuálové nepůsobí. Je třeba připravit děti na to, že se mohou setkat s lidmi, kteří budou odlišnost jejich rodiny respektovat, a zároveň s lidmi, kteří ji budou odsuzovat. Je důležité, aby děti slyšely tuto skutečnost od rodičů dříve, než se s ní setkají ze stran jejich okolí. „Heteronormativita je princip, který kulturně ustavuje heterosexuálnost jako dominantní, privilegovanou, normální a zároveň normativní - tedy jako ideál a vzor“ (Sloboda, 2016, s. 52). Ono heteronormativní nastavení společnosti a pojetí homosexuality jako deviace vede k utváření stereotypů o homosexuálních osobách. Pokud jedinec společnosti jedná s druhým

podle stereotypů a představ, a tím danou osobu omezuje, diskriminuje, lze hovořit o homofobii. „Homofobie je nepřátelskost vůči osobám reálně či domněle identifikujícím se jako neheterosexuální“. Homofobie je mnohdy používána i proti lidem, kteří homosexuální vůbec nejsou, ale kvůli předsudkům a představám si to okolí myslí. Autorka knihy *Families like mine* (Garner, 2005, s. 12) rozděluje homofobní lidi na ty, kteří homosexuální osoby nenávidí a útočí na ně, a na ty, kteří jen neví, co si mají o LGBT myslet.

Lidé automaticky předpokládají, že jsou ostatní jedinci heterosexuální až do chvíle, než zjistí případný opak. Předsudky jsou zevšeobecňující postoje ke skupině osob, které vykazují určité společné znaky. Od společného znaku se odvíjí očekávání stejných charakteristik osob, náležejících do skupiny. K tomuto očekávání neexistuje žádný reálný důvod, ale dochází kvůli němu k znevýhodnění konkrétních lidí. Stereotypy i předsudky mohou mít negativní i pozitivní vyznění.

Garner (2005, s. 13-37) ve své knize popisuje, jak se cítily děti vyrůstající v LGBT rodinách. Byly pod neustálým dohledem společnosti, čelily nátlakům médií a měly pocit, že nežijí svůj vlastní život, ale jsou pouhým symbolem něčeho mnohem většího. Někteří zmiňují, že je v dětství ovlivňovala fascinace druhých lidí proto, že mají LGBT rodiče, a připadali si jako zvířata v zoo. Připadali si jako věc, co se má zkoumat, studovat, ale ne jako někdo, kdo má být milován. Dalším popisovaným názorem je, že děti LGBT rodičů musí neustále obhajovat své rodiče a důvod, proč jsou spolu. Nehledě na to, jak se lidé ptají dětí, zda jim nechybí táta nebo máma, dítě stejně cítí, že otázka, na kterou se ptají, zní, zda by opravdu měly dvě ženy nebo dva muži vychovávat děti. Autorka knihy poukazuje na fakt, že pokud se LGBT rodiče špatně chovají ke svým dětem, okamžitě se vytvoří řada důvodů, proč by všechny LGBT rodiny neměly mít děti. Pokud se něco stane v heterosexuální rodině, nese za sebe odpovědnost pouze daná rodina, nikoliv celá komunita heterosexuálních rodičů. Na závěr kapitoly autorka zmiňuje, že pokrok nastane ve chvíli, až se děti LGBT rodičů budou objeovat v novinách kvůli svým vlastním úspěchům a ne jako pouhý důkaz funkčnosti spojovaný s queer rodičovstvím. Děti jsou rozhodně konfrontované po celý život s tím, že pochází z homoparentální rodiny. Rodiče by se měli snažit vysvětlit dětem, že není jejich cílem to, aby byli stejní jako heterosexuální rodiny, ale aby dosáhli stejných práv. Není správné očekávat od dítěte, že bude dokazovat, jak chytré, roztomilé, ambiciózní a „normální“ je, aby bylo společensky přijímáno v souvislosti s tím, z jaké rodiny pochází. Dle autorčiných slov na závěr by mělo být LGBT rodinám dovoleno mít problémy, být náladovými a neperfektními stejně jako „běžné“ rodiny.

Další studie o tom, jak se cítily děti homoparentálních rodičů ve škole, uvádí Golombok (2015, s. 57-58). Studie byla provedena ve Velké Británii s 82 dětmi ve věkovém rozmezí čtyři až dvacet sedm let. Výzkum neprokázal příliš vysoký výskyt šikany v souvislosti s homoparentálním rodičovstvím. Děti poukazovaly na to, že největším problémem je, že na narážky spolužáků nijak nereagovali učitelé a že slovo „gay“ bylo používáno jako urážka. Jedna dotázaná dívka uváděla příklad, že děti na vše, co je špatné, říkají „oh it is so gay“. Děti uvádí, že se jich spolužáci ptali na nejrůznější otázky ohledně jejich rodiny. Přiznávají ale, že se děti přestaly ptát ve chvíli, kdy o dané situaci měly dostatek informací. Jedním z dalších popsanych zážitků ze školních let byl, že si děti z homoparentálních rodin přišly neviditelné, neboť všechny dokumenty, knihy apod. jsou vystavěny na konceptu rodiny, kde je máma, táta a děti. Dotazovaní by ocenili, pokud by učitelé ve školách mluvili o rodinné různorodosti.

„Pokud se homofobie vyskytuje ve škole – ať již v postojích žáků/žákyň a vyučujících, či ve studijních materiálech – jedná se o zvláště negativní jev, protože škola má být prostředím tolerance a vzájemného respektu. Bez toho, že se děti cítí ve škole bezpečně a nejsou nikým znevažovány za to, jak se chovají a jak vypadají, nemůže škola dobře plnit své poslání“ (Smetáčková, 2009, s. 11). Nejen rodiče, ale i školy by se měly zaměřit na zajištění rovného zacházení pro všechny osoby bez ohledu na jejich pohlaví a sexuální orientaci. Tuto povinnost školám přikazuje dle Smetáčkové (2009, s. 11) právní řád ČR (zejména Ústava a Listina základních práv a svobod, školský zákon, antidiskriminační zákon a metodický pokyn MŠMT), který odráží také předpisy Evropské unie. Pokud bude dítě ve škole spokojeno, napomůže to ke zlepšení sociálního klimatu, kvalitě výuky a k pozitivní atmosféře v žákovském kolektivu. Mnozí mohou namítat, že děti základních a nižších stupňů školy ještě nejsou dostatečně zralí na to, aby znali svou sexuální orientaci, a proto se homofobie na školách, jakožto nenávist vůči homosexuálům, nemůže objevovat. Praxe je ovšem jiná a školní prostředí je protkáno situacemi, které se různým způsobem dotýkají sexuality. Učitelé vědí, jak vypadá šikana, ale obvykle se necítí příliš jisti v tom, jak ji řešit, případně jak jí předejít. „V případě obtěžování a šikany založené na homofobii to platí dvojnásob“ (Smetáčková, 2009, s. 14). Škola by tak měla mít zajištěnou kvalitní sexuální výchovu, neboť nedostatek informací jen prohlubuje homofobní předsudky. Problémem ovšem je, že výuka sexuální výchovy nastává až na druhém stupni základních škol, přičemž děti se začínají o sexualitu zajímat mnohem dříve. V dětství je sexualita tabuizovaným tématem, a pokud se děti nedozví důležité informace od rodičů, musí se spokojit s rozdělením lidí na muže a ženy, což odpovídá jejich osobní zkušenosti. Ve škole i mimo ni jsou děti v převážné většině vedeny

k tomu, že ženy a muži jsou dvě různé skupiny, které nemají mnoho společného. V dospívání se sexualita objevuje nejen jako faktor ovlivňující vrstevnické vztahy, ale také jako osobní téma. Homofobní obtěžování nabývá podob od zdánlivě neškodných urážek, gest, obrázků, až po fyzické násilí.

Jak uvádí Smetáčková (2009, s. 27) „homofobní předsudky jsou silnější mezi muži než mezi ženami. Důvodem je genderový řád, který přisuzuje mužům významnější úlohu, a proto nedodržení představ o „správných mužích“ je z hlediska společnosti i jednotlivců více ohrožující než v případě žen“.

Prevence homofobie na školách může mít specifickou a nespecifickou povahu. V rámci nespecifické prevence lze rozvíjet zkvalitnění atmosféry ve škole vedením k vzájemnému respektu a důkazem, že i autority nesouhlasí s homofobním obtěžováním (například zveřejněním na webových stránkách, nástěnkách apod.). Smetáčková (2009, s. 33) ve své příručce navrhuje vytvoření školních pravidel, kde bude jasně popsáno nesprávné chování včetně postupů v případě homofobního obtěžování a následků, které z toho vyplývají. Všichni učitelé by měli být proškoleni k tématu homofobních postojů a měl by být stanoven jeden učitel, který bude případné chování řešit. Většinou se jedná o školní/ho metodičku/ka prevence nebo výchovného poradce/výchovnou poradkyni.

Kromě učitelů by měli být o tématu informováni hlavně žáci. Téma by před nimi nemělo být tabuizováno a nastavováno jako něco zvláštního, vymykajícího se ze společnosti. Téma homosexuality nemusí být jen součástí standardní školní výuky v předmětech sexuální, občanské a rodinné výchovy. Ani pouhou součástí průřezových témat Člověk a zdraví a Člověk a společnost v rámci Rámcového vzdělávacího programu. Může se zařadit i do zdánlivě vzdálených předmětů, např. do matematiky, kde mohou ve slovní úloze figurovat dva muži nebo do výuky cizího jazyka zařadit texty pojednávající o problematice homosexuality.

K odstranění negativních předsudků slouží i vzor významných osobností, které se hlásí k homosexuální populaci.

V druhé části knihy Homofobie v žákovských kolektivech Smetáčková (2009, s. 45-52) uvádí hry, které je možné do výuky zapojit, aby si žáci téma homosexuality osvojili a dovedli si lépe představit, co téma obnáší, a předešli tak homofobní šikaně. Hry jsou založené na principu zážitkové pedagogiky.

Homofobie může být internalizovaná, kdy se člověk cítí špatně v souvislosti se svou sexuální orientací, a externalizovaná, která se projevuje v nadávkách, diskriminaci a předsudcích vůči gayům a lesbám.

Stereotypy jsou dle Janošové (2008, s. 27) předem stanovené představy o povahových rysech, způsobech chování a zvycích příslušníků určité skupiny, aniž by byla brána v potaz individualita jejích členů. Díky nim se lépe orientujeme ve světě a snáze chápeme sociální svět kolem nás. Stereotypy si nevytváříme na základě vlastní zkušenosti, ale získáváme je od ostatních. V určitých situacích jsou pro nás stereotypy výhodné. Nemusíme se seznamovat s něčím cizím a už dopředu víme, jak se nejspíše bude situace vyvíjet. Na druhou stranu mohou být stereotypy i velice negativní. Většinou obsahují pravdivé jádro, na které se nabalují předsudky, které vedou k nesnášenlivosti a netoleranci k alternativám. Stereotypy mohou také vyvíjet tlak na příslušníka určité skupiny, aby se jim podřídil a choval se podle nich.

Na konci 80. let vznikla v České republice první organizace, která usiluje o zlepšení postavení homosexuálních osob. Zastřešující organizací je „Sdružení osob homosexuální orientace“ zvané SOHO, které se věnuje volnočasovým aktivitám, setkávání členů a také se zabývá právními i sociálními změnami. Později vzniká Gay iniciativa a v roce 2003 vznikla GL-liga. Díky těmto třem organizacím se podařilo připravit návrh zákona o registrovaném partnerství. V roce 2011 vznikla organizace PROUD „Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu“, která se zabývá politickým lobbingem a legislativními změnami. PROUD připravil novelu zákona o registrovaném partnerství a v roce 2013 se snaží o možnost adopce dítěte partnera či partnerky druhým nebiologickým rodičem. Poslanecká sněmovna návrh neprojednala, a proto se znovu dostává do sněmovny díky Ministerstvu pro lidská práva. V České republice o homosexualitě informují nejrůznější festivaly, mezi které patří Prague pride, Rozdílné rytmy nebo Apríles.

„Společnost NATAMA nabízí odborné konzultace pro oblast náhradní rodinné péče jednotlivcům i párům bez ohledu na sexuální orientaci“ (Kutálková, 2015, s. 22).

5 Význam dětských knih

Čtení je velice důležitým činitelem ve vývoji dítěte, protože poslech příběhů a pohádek rozvíjí dětské vnímání, fantazii a empatii dítěte. Kromě jiného se nasloucháním budují základy pro vlastní výslovnost, slovní zásobu a artikulaci (Proč je důležité..., 2014). V článku s názvem Proč je důležité dětem číst (2014) je popsáno, k čemu pomáhá četba knih:

- k posílení vzájemného pouta dítěte a rodiče
- v batolecím věku je čtení zdrojem zábavy, zklidnění
- čtením knih se rozvíjí abstraktní myšlení, logika, rozeznání příčiny a důsledku
- dítě se učí správné výslovnosti, artikulaci, spisovnému jazyku
- pravidelně čtené pohádky zlepšují dětskou paměť
- napomáhá k rozlišování mezi hláskami, slovy, větami
- obohacuje slovní zásobu, rozvoj komunikačních schopností
- uspávací rituál

Ze začátku nejde vůbec o to, aby dítě pochopilo děj. Důležitá je barva a melodie hlasu, rytmus mluveného slova a to, že jsou rodiče s dítětem a věnují se společné činnosti. Dítě během čtení pohádek slyší nové výrazy zasazené do určitého kontextu, což mu napomáhá s tím, kdy by mělo dané výrazy používat.

Čtení pohádek a různých příběhů pomáhá s výchovou dítěte, proto je velmi důležité vybrat tu správnou knihu (Proč je..., 2017). Dítě se z knihy, kde dobro vítězí nad zlem, učí princip spravedlnosti. „Navíc se dítě dostává do kontaktu se životem, který zatím nemá z důvodu nízkého věku možnost prožívat. Pozoruje, jak hrdinové příběhů reagují na okolí a různé podněty, hodnotí jejich chování a učí se, jak postupovat“ (Proč je..., 2017). Čtením si také děti rozšiřují znalosti o světě a přírodě.

Velice výstižně popisuje pohled dětí na svět holandská kurátorka Sandra Goos v jednom z rozhovorů. Kurátorka si stojí za tím, že si děti samy vyberou, co je nejvíce zajímavá, chtějí se učit novým věcem a dokáží si o to říci. V rozhovoru uvádí, že se nikdy nepracuje jen s dětmi, ale s celými rodinami, komunitami a společnostmi. Děti dle Goos spojují rodinu, společnost i svět. „Samozřejmě nemůžeš změnit svět, ale můžeš pomoci dětem změnit jejich svět. Změnit možná není správné slovo. Můžeš jim pomoci objevit hodnoty a posílit vědomí jejich identity. Můžeš jim ukázat, jak pracovat se složitými tématy. Rádi věci zametáme pod koberec a nemluvíme o nich. Ale je těžké vyrůstat ve světě, kde s tebou nikdo nemluví o důležitých věcech. Já dětem ráda dávám prostor, aby mohly reagovat i na aktuální témata.

Samozřejmě musíš najít jazyk, kterému budou děti rozumět, a to tě nutí přemýšlet jinak“ (Goos, 2017).

Papež František I. před pár lety požehnal dětské knize o různých rodinách. Tudíž i LGBT rodinám. Katolická církev se brání, že jde o podporu autorky, ale nikoliv LGBT komunity jako takové. K trendu dětských knih bourajících zkostnatělé stereotypy se vyjadřuje v jednom z článků socioložka Lucie Jarkovská, která přiznává, že přichází na pořad dne i knihy s homosexuální tematikou, ale jedna vlaštovka jaro nedělá (Staszek, 2015). Rozhodně u nás nejsou knihy s LGBT problematikou standardním tématem, protože vždy, když se nějaká objeví, vytvoří ohromný rozruch. „První dětskou knihou, v níž se vyskytla homoparentální rodina, byl titul *Jenny Lives with Eric and Martin* (1981) dánské autorky Susanne Bösche“ (Staszek, 2015). Kniha zachycuje život dcery žijící s tatínkem a jeho přítelem. Ve Velké Británii zapříčinila tato kniha vznik nařízení, které zakazovalo propagaci a jakoukoliv zmínku o homosexualitě ve výuce na školách, které platilo až do roku 2003 (Staszek, 2015). Dle socioložky Jarkovské (in Staszek, 2015) je nepravděpodobné, že si knihy budou kupovat homofobní a xenofobní rodiče, ale LGBT rodičům mohou knihy pomoci ukázat dětem, že takové názory a rodinné uspořádání není jen v jejich rodině. Obrovskou roli mají tyto knihy v knihovnách, kde si je děti mohou půjčit samy. Socioložka Jarkovská poukazuje na to, že v zahraničí je mnohem více dětských knih zaměřených na alternativní témata, kterými jsou předsudky, xenofobie, rasismus, děti s postižením, sexualita a podotýká, že Češi jsou velice tolerantní k tomu, co si kdo dělá doma, ale svým dětem o takových věcech číst nechťejí. Děti se s předsudky nerodí. Jarkovská (Staszek, 2015) uvádí příklad, že pokud dvouletému dítěti čtete příběh, kde jsou dvě mámy, dítě si toho s největší pravděpodobností vůbec nevšimne, ale pokud se v životě setká s dítětem, které má dvě mámy, nebude mu to připadat podivné a odsouzeníhodné. Důležité jsou tyto knihy i pro děti, které později zjistí, že jsou přitahovány stejným pohlavím. „Odhalení vlastní homosexuality je jednou z nejčastějších příčin sebevražd mezi mládeží“ (Staszek, 2015).

6 Praktická část

V praktické části se zabývám obsahovou analýzou dětských knih, které jsou spojené s homoparentálním rodičovstvím a jsou dostupné v České republice. Homoparentální rodičovství se stává velice diskutovaným tématem, se kterým, dle mého názoru, i kvůli nedostatku informací roste homofobie ve společnosti. Dětské knihy mi přijdou jako možný nástroj prevence homofobie, který osvětlí téma nejen dětem, ale také rodičům. V diplomových pracích absolventů vysokých škol i z knih řady odborníků se dočítáme o nejrůznějších výzkumech na téma homoparentálních rodin, ať už se jedná o názory homoparentálních rodičů, právní zajištění, postoje dětí nebo veřejnosti. Není mi známo, že by se někdo zabýval analýzou dětských knih. Dovedu si představit, že pokud by děti od mala vyrůstaly s pohádkami o všech možných formách rodičovství a rodin, bylo by pro ně v pozdějším věku mnohem srozumitelnější a přijatelnější, že má někdo dvě mámy nebo dva táty. Nemyslím si, že by dětské knihy pomohly změnit názor lidem, kteří jsou nastaveni proti výchově dětí homosexuálními páry, ale určitě pomohou dětem, které v homoparentálních rodinách vyrůstají.

Jsem si vědoma toho, že soubor zkoumaných knih nebude příliš velký, protože jsou v České republice dostupné pouze tři česky psané knihy s danou problematikou. Prozkoumám tudíž i zahraniční literaturu dostupnou v České republice.

Cílem diplomové práce je seznámit učitele i širokou veřejnost s tématem homoparentálních rodin a představit jim knihy, které mohou pomoci k porozumění alternativního rodinného uspořádání.

Výzkum diplomové práce by měl přinést nové poznatky, neboť jsem se z žádných dostupných zdrojů nedozvěděla o tom, že by se někdo podobným výzkumem zabýval.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem praktické části je zjistit využitelnost obsahu vybraných dětských knih k edukaci dětí předškolního věku. Pomocí obsahové analýzy české i zahraniční literatury popíší jednotlivá témata, která se v knihách objevují.

Hlavní výzkumná otázka: Jak mohou učitelé využít knihy s homoparentální tematikou v mateřských školách?

6.2 *Obsahová analýza*

„Výzkum znamená proces vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru“ (Hendl, 2016, s. 26).

Pro praktickou část své diplomové práce jsem zvolila obsahovou analýzu, která není jednoznačně vymezena, a je třeba se zamyslet se nad tím, jakou z jejích variant vybrat. „Obsahovou analýzu nelze chápat jako jedinou metodu nebo postup. Spíše je nutno na ni nahlížet jako na souhrnný a ne příliš šťastně zvolený pojem označující velké množství navzájem různých metod a postupů vzájemně se lišících podle cílů, východisek, postupů i náročnosti“ (Pálka, 2017). Dle Dvořákové (2010, s. 1) je označení obsahové analýzy synonymem k přesnějšímu názvu kvantitativní obsahové analýzy či formální obsahové analýzy. V některých případech se jedná i o kvalitativní metodu analýzy dat. Zatímco vymezení obsahové analýzy je velice různorodé, na zhodnocení a užití přínosu a limitů se autoři shodují. Mezi nejčastější klady patří aplikovatelnost na různé typy textových dat, přizpůsobení výzkumným záměrům, možnost dosáhnout vysoké míry zobecnění, ale i vnímavost kvalitativních metod. Dvořáková (2010, s. 2) poukazuje i na odvrácené strany obsahové analýzy, mezi které patří vágní vymezení metody, subjektivismus zanášený pozorovatelem a rizika kvantitativních závěrů, kterým nepředcházela kvalitativní vhléd. Předmětem obsahové analýzy jsou obsahy komunikace předávané jako text či obraz.

Obsahová analýza se zaměřuje na identifikaci povahy dokumentu a jeho objektivní charakteristiku, tedy jakým tématem se dokument zabývá a jaké jsou jeho stěžejní body. Základní otázkou je výběr hodnotících kritérií. Pro potřeby diplomové práce se zaměřím na analýzu témat, která je nejstarší metodou obsahové analýzy vůbec. Původně byla užívána k analýze tisku. Analýza témat slouží k popisu obsahů. Pro analýzu dětských knih jsem se rozhodla použít metodu tematické analýzy. Braun a Clarke (2006, s. 4) považují flexibilitu za značný benefit tematické analýzy, která skrze svou teoretickou volnost přináší užitečný výzkumný nástroj s bohatým a detailním množstvím dat. Zdůrazňují také roli výzkumníka jakožto aktivního prvku, který přemýšlí o datech, hledá v nich spojení, svým způsobem jim rozumí a interpretuje je. Analytik tedy vždy musí vědět, co dělá, proč a kam směřuje. Jedním z důležitých kroků je uvědomení si tématu, tedy toho, co je pro výzkumníka tématem. Zároveň musí být dostatečně flexibilní a otevřený změnám, které vyžaduje situace. Braun a Clarke (2006, s. 56-57) navrhují šest bodů, které zobrazují postup procesu analýzy, přičemž se analytik neustále vrací k předchozím bodům a následně postupuje vpřed.

- Seznámení se s daty zahrnuje minimálně jedno přečtení podkladů. Pokud si analytik zpracovává data sám, přichází k analýze s určitými znalostmi a nápady. Patří sem také opakované čtení, při kterém se výzkumník snaží najít významy, vzorce a pomalu začíná s kódováním.
- Generování počátečních kódů začíná ve chvíli, kdy je analytik dostatečně seznámen s textem. Výzkumník sestavuje seznam konkrétních kódů v datech (kódy jsou užší než témata) a hledá opakující se vzorce.
- Hledání témat vychází z porovnávání a třídění kódů. Kódy mezi tématy se nepřekrývají, proto je nutné rozhodnout, kam který kód zařadit.
- Zkoumání a pojmenování témat, při kterém dochází k ujasnění hranic mezi tématy. Analytik znovu pročítá jednotlivé texty s přidělenými kódy, zvažuje vzájemné propojení kódů a celý soubor znovu pročítá.
- V pátém bodě dochází k pojmenování témat. Analytik se zamýšlí nad každým tématem zvlášť i nad jejich vzájemným propojením.
- Posledním bodem je sepsání zprávy na základě konečných témat.

Dále je třeba vybrat, zda bude vhodnější kvantitativní či kvalitativní zaměření obsahové analýzy. První z forem obsahové analýzy je kvantitativní obsahová analýza, u které však musí být předem stanoveny kategorie, jejichž četnost se následně zaznamenává v textu. Protože nelze v mém případě stanovit předem dané proměnné, nemohu tuto variantu metody výzkumu použít. Jako vhodnější se tedy zdají být metody kvalitativní analýzy dat, jelikož primárním cílem výzkumu je popis obsahu dětských knih s homoparentální tematikou dostupných v České republice.

Jak uvádí autorka Olecká (Metodologie..., 2010, s. 9) „podle Karla Popprea vycházejí vědy vždy z problémů“. Problém je mnohdy jen jeden, ale návrhů na jeho řešení je hned několik. Z možných řešení si každý snaží vybrat to nejvhodnější, které dokáže problém vyřešit. Neznamena to ovšem, že vybereme absolutně nejlepší řešení, protože vybíráme pouze z možností, které nás napadly během procesu řešení. Jsem si vědoma zatížeností výzkumu mým nastavením. Pokud by knihy analyzoval někdo jiný, je možné, že by dospěl k odlišným závěrům. Proto i u daného výzkumu, stejně jako pro kvalitativní výzkumy, platí, že má vysokou validitu, ale malou reliabilitu.

6.3 *Výběr vzorku a způsob zpracování dat*

Výzkumný vzorek volím výběrem dětských knih obsahujících homoparentální tematiku a dostupných v České republice. Nejdříve jsem se ptala mezi homoparentálními rodiči, jaké knihy s daným tématem znají. Ti mi většinou poradili tři česky psané knihy *Jura a lama*, *Morče a dvě mámy* a *Princ a princ*. Zároveň mě odkázali na gender studies knihovnu, kde mají knihy zaměřené na homoparentální rodičovství. V internetovém katalogu gender studies knihovny v Praze se mi po zadání klíčového slova „LGBT rodičovství“ objevilo 39 záznamů, ze kterých jsem vybrala dětské knihy obsahující tematiku homoparentálního rodičovství. Knihy byly psány v angličtině. Nenašla jsem zde ale výše uvedené česky psané tituly, proto jsem se zaměřila na ostatní knihovny, kde se mi podařilo najít knihu *Princ a princ* a *Jura a lama*. Knihu s názvem *Morče a dvě mámy* mi zapůjčila přímo jedna z rodin.

V průběhu zpracovávání dat jsem důsledně dbala pokynů autorek Braun a Clarke (2006) a řídila se dle výše zmíněných kroků. V první fázi jsem se seznámila s daty. Po přečtení každé knihy jsem si sepsala krátký obsah, aby se mi s daty lépe pracovalo a aby i čtenář porozuměl obsahu knih. Při čtení knih jsem si vypisovala kódy, které se v textu objevovaly. Následně jsem z kódů vytvořila témata. Vytvořená témata jsem znovu přezkoumala, přečetla jsem znovu vyznačená místa obsahující kódy a porovnávala, zda odpovídají tématu. „Samotný proces analýzy je pak opakovaným postupem od příběhu (textu) k analýze a od analýzy zpět k textu, přičemž postupně dochází k prohlubování porozumění a zpřesňování analýzy“ (Řiháček, 2013, s. 78).

Vytvořené obsahy jsou stručnější než celé knihy, ale zachycují všechna témata, která se v knihách objevují a která budu následně interpretovat. Ze začátku jsou uvedeny knihy cizojazyčné a ke konci této podkapitoly knihy o homoparentální tematice psané v češtině. Cizojazyčnými knihami mám na mysli knihy, které jsou psané v angličtině. Obsah knih jsem pro účely své diplomové práce přeložila, ale název jsem ponechala v originálním znění, aby bylo srozumitelné, jakou knihu popisují. Knihy jsou řazené od těch se stručným popisným obsahem po knihy s rozsáhlým příběhem a dějem.

6.3.1 *A tale of two mommies*

Autorkou americké knihy je Vanita Oelschlager. Kniha je psána na způsob dialogu dětí mezi sebou. Děti se ptají kluka, která maminka pomůže s různými situacemi jako například s učením jízdy na kole, pouštěním draka, opravou věcí, rybařením, hledáním kočky... Chlapec odpovídá a rozděluje své dvě mámy oslovením máma a maminka. V příběhu mají máma a maminka jasně rozdělené role, ale když si chlapec potřebuje promluvit, může jít za oběma, mámou i maminkou.

6.3.2 *A tale of two daddies*

Autorkou knihy je Vanita Oelschlager. Kniha začíná otázkou chlapce, který se ptá holčičky, zda je pravda, že má dva táty. Holčička mu odpovídá, že má tátu a tatínka. Chlapec se ptá, jaký táta jí pomůže s česáním, když se bojí, když si chce postavit dům na stromě nebo si odře koleno, kdo jí udělá svačinu a kdo bude fotbalový trenér, kdo pomáhá holčičce s úkoly a kdo ji koupe. Táta i tatínek mají v příběhu jasně rozdělené role. Příběh končí otázkou, kdy se chlapec ptá, ke komu jde holčička, když je smutná a potřebuje objetí. Holčička odpovídá, že v tom případě může jít za oběma tatínky.

6.3.3 *Two dadds*

Autorkou knihy je Carolyn Robertson, která pochází z Londýna. Příběh začíná slovy chlapce, který říká, že ne každý má takové štěstí jako on, protože on nemá jednoho, ale hned dva táty. Chlapec popisuje, že lze říkat tátům různými jmény, stejně tak, že existují různí tátové. Chlapec vysvětluje, že se nenarodil z břicha ani jednoho ze svých tátů, nepřinesl ho čáp ani ho nenašel zajíček. Popisuje, že je speciální, protože si ho tátové adoptovali. Chlapec jmenuje, co všechno s tatínky dělá, že se s nimi nikdy nenudí a mít dva tatínky znamená dvojnásob legrace. Tátové ho vozí do školy a kamarádi si myslí, že jsou fajn. Dva tátové pro chlapce znamenají dvě ramena, kde může odpočívat, dva páry paží, které ho zvednou, když je zraněný, dva páry čistých rukávů, které mu utrou nos a špínu. Na konci dne si může chlapec vybrat, kdo ho uloží do postele, ale nejradši má, když slyší pohádku od obou, obejme je, usmějí se na sebe, zhasnou světlo a zašeptají dobrou noc.

6.3.4 *The great big book of families*

Autorkou knihy je Mary Hoffman. Kniha byla poprvé vydaná ve Velké Británii a následně v Americe.

Kniha je více povídáním, popisem než příběhem, který by měl děj. V knize je popsána variabilita rodin z různých úhlů pohledu: Za dávných časů většina rodin vypadala tak, že

v nich žila matka, otec, dvě děti, pes a kočka, ale ve skutečnosti existují rodiny mnoha druhů a velikostí. V této knize je mnoho rodin, které žijí různými životy, třeba je tu i ta tvá, nabádá příběh k pozornosti čtenáře. Spousta dětí žije se svou mámou a tátou, jen s mámou, jen s tátou nebo se svými prarodiči. Některé děti mají dva táty, dvě mámy nebo jsou adoptovaní a mají náhradní rodiče. Někdo má spoustu bratrů a sester, tet a strýčků, bratranců, prarodičů a někdo nemá žádné příbuzné. Lidé žijí ve velkých i malých domech, bytech a někdo nemá kde bydlet. V některých rodinách dospělí pracují, někde pracuje jen jeden, někdo pracuje z domu a v některých rodinách dospělí nechodí do zaměstnání vůbec. Některé rodiny jezdí na exotické dovolené, jiné zůstávají doma a někdo jezdí na výlety. Ne každý si může dovolit dovolenou v zahraničí, ale většina lidí si může vzít dovolenou z práce nebo aspoň o víkendu trávit čas s rodinou. Některé mamky a tatkové jsou skvělí kuchaři, někteří kupují jídla v restauracích. Někdo nakupuje jídlo v obchodě a někdo si ho pěstuje na zahradě. Některé děti dostávají nové oblečení, některé nošené. Každý chodíme nějak oblečený. Někdo má doma mazlíčka, někdo o něm jen sní. V některých rodinách dělají lidé stejné věci a v jiných odlišné. Některé rodiny chodí pěšky, jezdí autem nebo na kole. Některé rodiny sdílí pocity, v jiných si členové nechávají pocity pro sebe. Takže rodiny mohou být malé, velké, šťastné, smutné, bohaté, chudé, tiché, hlasité, rozzlobené, temperamentní, starostlivé nebo šťastné. Mnoho rodin je vše dohromady a projevují se různě postupem času. Povídání končí otázkou: A jak vypadá tvoje rodina?

6.3.5 *Heather has two mommies*

Autorkou knihy je Leslea Newman

Heather žije v malém domě s velkou jabloní a vysokou trávou. Její oblíbené číslo je číslo dva, protože má dvě ruce, dvě nohy, dvě oči, dvě uši, dva mazlíčky a také dvě mámy. Máma Kate je doktorka a máma Jane je tesařka. Užívají si spolu spousty legrace. Jednoho dne mámy Heather oznámí, že bude chodit do školy, kde bude spousta dalších dětí a paní učitelka. Heather si ve škole hraje s ostatními. Sedí v kroužku a paní učitelka jim čte knížku o různých povoláních, dostanou se k tomu, že děti křičí, co dělají jejich maminka a tatínek. Když přijde na řadu Heather, zjistí, že je jediná, kdo nemá tátu a má dvě mámy. Paní učitelka zadala dětem úkol nakreslit svou rodinu. Juan nakreslil mámu, tátu, sebe a bratra. Miriam nakreslila mámu, sebe a sestru. Stacy nakreslila své dva tatínky. Joshua nakreslil svou mámu a nevlastního tátu. Emily svou babičku a mazlíčky. David nakreslil svou mámu, tátu a sestru. Paní učitelka se na obrázky podívá a prohlásí, že nezáleží na tom, kolik maminek a tatínků, babiček a dědečků,

sourozenců apod. žije v rodině. Každá rodina je speciální a nejdůležitější je, že se členové rodiny mají rádi.

6.3.6 *And Tango makes three*

Autory knih jsou Justin Richardson a Peter Parnell.

Příběh se odehrává v New Yorku, v Central parku, kde jsou nejrůznější atrakce pro děti a jednou z nich je i zoo, kam se chodí dívat na zvířata různé rodiny. Rodiny lidí nejsou jediné, které v zoo jsou, protože i zvířata tvoří své rodiny. Každý rok na jaře si tučňáci holky začínají všimnat tučňáčích chlapců. Když se najdou ti správní, utvoří pár. Dva tučňáci byli ale jiní. Jeden se jmenoval Roy a druhý Silo, oba byli chlapci a vše dělali spolu. Plavali spolu, zpívali spolu a kamkoliv šel jeden, tam šel i druhý. Netrávili žádný čas s děvčaty ani děvčata s nimi. Jejich ošetřovatelka hned poznala, že jsou do sebe zamilovaní. Roy a Silo pozorovali, jak si ostatní tučňáci staví hnízdo a tak si také jedno postavili. Žili spolu stejně jako ostatní páry. Každý den se probudili společně, ale jednoho dne viděli, že ostatní dvojice mají něco, co oni mít nemohou. Tučňáčí slečna dokázala snést vajíčko, které tatínek zahřívá, aby se z něj mohlo vyklubat malé tučňáče. Roy a Silo neměli žádné vajíčko ani malé kuřátko, o které by se mohli starat a milovat ho. Jejich hnízdo bylo krásné, ale prázdné. Jednoho dne našli něco, co se podobalo vajíčku, na kterém ostatní sedí. Byl to jen kámen, ale Roy a Silo na něm seděli, seděli a seděli, ale nic se nestalo. Když to spatřila jejich ošetřovatelka, dostala nápad. Vzala vajíčko a dala ho do jejich hnízda. Silo a Roy věděli přesně, co mají dělat, střídali se v zahřívání vajíčka celé dny, až se najednou vajíčko vyklubalo a narodil se Tango. První tučňák v celé zoo, který měl dva táty. Všichni si hráli společně s ostatními tučňáky a na konci dne šli domů spát jako všechny ostatní rodiny.

6.3.7 *Jura a lama*

Knih Jura a lama je česká kniha psána autorkou Markétou Pilátovou.

Knih pojednává o dvou ženách, Jule a Jole, které žijí společně na statku a chovají ovce. Jula a Jola se mají rády, vzaly se a mají syna Juru, který ještě nechodí do školy, a tak pomáhá maminkám a hraje s nimi na bubny. Jura má nejlepšího kamaráda kocoura Micifu. Jura jednoho dne vstal a uviděl velké nákladní auto, ze kterého vyběhlo šest lam. Micifu se podivil, že to jsou zvláštní myši, protože ho nic jiného než myši, sýr a teplé mléko nezajímalo.

Jula představovala lamy ovčím jako nové kamarádky, které jsou z Bolívie, zatím mluví jen indiánsky, ale časem, že budou umět i česky, aby si mohly s ovce povídat. Ovce

necháply, proč by se měly bavit s někým, kdo vypadá tak divně a neumí bečet česky, proto odkráčely okusovat trávu a lam si nevšímalý. Nejmladší lama Lena se odvážíla všechny pozdravit, ale nikdo kromě Micifu jí nerozuměl. Micifu se naučil cizí řeč při toulkách po světě. Jura se vyptával, jakou řečí lamy bečí a máma mu odpovídala, že kečuánsky, což je jeden z indiánských jazyků, kterým se naučily mámy mluvit od kamaráda z Bolívie. Mámy dál vysvětlují, že se jejich kamarád o lamy nemohl dál starat a prodal by je na maso, takže si je mámy koupily a dají je na pastvinu do hor, kam už ovce nevyšplhají.

První noc se ani lamy ani ovce nevyspaly. Lamy byly unavené z dlouhé cesty lodí a ovce rozzlobené, protože nevěděly, co tam ty lamy pohledávají a byly uražené, že se jich nikdo neptal, zda tam mohou bydlet. Ovce byly o to rozčilenější, když Jula a Jola šly ráno dát snídani nejdříve lamám, a až poté jim.

Mámy vzaly lamy i Juru a šli na pastvinu do hor. Lamám se na pastvinách tak líbilo, že se tam rozhodly zůstat. Mezitím ovce dole pomlouvaly lamy a vymýšlely, že jim lamy sní všechnu trávu a ovce umřou hlady, nevěděly, proč by ony nemohly jít nahoru na pastvinu, určitě je tam lepší tráva a možná i poklad, vymyslela jedna z ovcí. Jediný, kdo s nimi nesouhlasil, byla jedna ovečka a beránek.

Když přišla Jula a Jola z pastviny zpět, šly se podívat na ovce a zjistily, že se jedné z nich narodil malý beránek. Malý beránek byl zvědavý a ptal se Jury na poklad, který mají lamy, protože to slyšel doma a co se řekne doma, to je pravda. Jura se mu snažil vysvětlit, že jsou lamy skromné, jedí ostrou trávu a užívají si vítr a hory. Malý beránek nevěděl, komu má věřit, a proto se na pastvinu do hor vypravil a nikomu nic neřekl. Kocour Micifu tušil, co beránek udělal a vypravil se ho hledat. Juro si všiml, že beránek i kocour jsou pryč, a proto běžel a řekl to mámám. Společně se vydali kocoura i beránka hledat. Mezitím kocour doběhl pro lamy a prosil je o pomoc s hledáním.

Mámy se šly zeptat ovcí a dozvěděly se o historce s pokladem, kterou ovce rozšířily a poplety tím beránkovi hlavu. Vypravili se proto všichni do hor. Beránkovi se mezitím začal zdát sen, že se propadá hlouběji a hlouběji, až skončil v chodbě u Krtky Brtky. Postupně se k ní dostaly i lamy a kocour a hned za nimi mámy s Juru. Když se beránek vyspal u Krtky Brtky v posteli, dostal vyhubováno od své mamky. Všichni vyrazili na statek, kde se sešli všichni dohromady.

Krtka Brtka domlouvala ovcím, že si nemají vymýšlet pomluvy na lamy a nakázala jim, že od teď budou chodit k lamám na indiánštinu a na oplátku je ovce budou učit česky a ještě se lamám omluví. Zdůraznila, že kvůli pomluvám beránek málem umrzl. Beránek byl pořád stejně zvědavý, ale vždy se nejdřív zeptal mámy, zda může někam jít.

6.3.8 *Princ a princ*

Kniha *Princ a princ* byla napsána autorskou dvojicí Linda de Haan a Stern Nijland původně v Holandsku a byla přeložena do devíti jazyků, mezi kterými je i čeština.

Kniha pojednává o království, kde žila královna s korunním princem a korunní kočkou. Stará královna byla již unavená a chtěla jít do penze, řekla proto princovi, aby se oženil. Zároveň řekla princovi, že ona byla v jeho věku vdaná dokonce dvakrát. Prince z toho všeho úplně přešla chuť, ale nakonec s matkou souhlasil. Královna proto zavolala všem princeznám na světě a pozvala je na námluvy. Postupně přijela princezna z Rakouska, Texasu, Grónska, Bombaje, ale princovi se žádná nezamlouvala. Nakonec přijela princezna Sedmikráska s bratrem Krasomilem, do kterého se princ zamiloval. Brzy byla svatba, z princů se stali králové a dojatá královna si mohla konečně odpočinout.

6.3.9 *Jedno morče a dvě mámy*

Autorem knihy je Pieter Feller a do českého jazyka knihu přeložila Adéla Elbel, stejně jako knihu *Princ a princ*.

Kniha je rozdělená do pomyslných kapitol. První z kapitol pojednává o dni otců, kdy si chlapec Seb a dívka Tibby vypráví o tom, že jim paní učitelka ve škole jistě dá za úkol vyrobit něco ke dni otců. Z rozhovoru vyplyne, že chlapec nic vyrábět nemusí, protože má dvě mámy. Chlapec je z toho smutný a poznamenává, že na něj zase spolužáci budou koukat divně. Do toho potkají sousedy a ptají se na tipy, co jejich děti vyráběly ke dni otců. Sousedka si do chlapce rýpne, že on nic vyrábět nemusí, protože přece tátu nemá. Tibby se podívá na Seba a říká, že se sousedka nechovala hezky. Chlapec na to odpovídá, že ho mámy Marta a Lotka učí, že každý má právo na svůj názor. Seb se domlouvá s Tibby, že jí s výrobou dárku pomůže.

Seb se jednoho dne rozhodne, že by chtěl chytat ryby a mít rybářský prut. Ráno se ptá své mamky, zda by mohl jeden dostat, protože by rád rybařil s kamarádem Konrádem. Také by chtěl mít na léto nějakou zábavu, když nepojedou na dovolenou, protože se právě přestěhovali. Ale máma mu vysvětluje, že se jí rybaření nezdá jako správný nápad, protože ryby musí trpět, když se jim zasekne háček do krku nebo do rtu. Chlapec se snaží mámě dávat vědecky podložené argumenty, že ryba necítí bolest a že kupovat ryby na trhu také není fajn, ale máma s ním odmítá dále diskutovat. Chlapec je našťvaný a přemýšlí, zda kdyby byla jeho máma muž, jestli by mu to dovolila, protože všichni muži rádi rybaří. Chlapec jde k řece, kde potká svého kamaráda a ptá se ho, zda by mu půjčil udici. Kamarád mu ji půjčit nechce, ale pošle ho k sousedovi, který si udici koupil, ale už ji nepoužívá. Chlapec běží nadšeně

k sousedovi, který mu udici dá i s vybavením. Kamarád mu pomůže navázat vlasec a vypráví mu o sousedovi, který s rybařením přestal, protože se bál sundat rybu z háčku. Chlapec chvíli chytá společně s kamarádem. Když tam zůstane sám, začne se také bát a jde radši domů. Doma se máma Marta zlobí, kde vzal udici a že její slovo vůbec nic neznamená. Máma Lotka je nadšená, ale nechápe, co se mezi nimi stalo. Lotka popisuje, že jako malá lovila červy a její tatka chodil také na ryby, takže to má jejich syn po ní. Marta je z toho překvapená a říká, že s lovem ryb nesouhlasí, proto ryby přestává jíst. Na to jí Lotka odpoví, že tedy přestanou jíst maso. Chlapec ničemu nerozumí a neví, proč by neměl jíst to, co má rád. Marta si také nedovede život bez masa představit, proto se dohodnou, že Marta nebude jíst ryby a zbytek se rozhodne, jak chce.

V další části knihy potřebuje Seb nasbírat co nejvíce dřívěk od zmrzliny pro svou kamarádku a přemlouvá mámy, aby si s ním daly zmrzlinu. Mámy nechápou, proč slíbil kamarádce, že jí nasbírá tolik dřívěk a ještě z nich udělá mlýn. Po chvíli je napadne, zda do ní není Seb zamilovaný. Seb neví, jak se to pozná a jedna máma mu vysvětluje svou zamilovanost. Když přišla do třídy, kde byla slečna, kterou měla ráda, všichni spolužáci jí přišli jako žluté pole s tulipány, kde zářil jeden červený, což byla její přítelkyně, se kterou chtěla být pořád. Mámy pokračují v popisu toho, jak se chovaly jako malé, na to, že jsou lesby, přišly celkem brzy, i když neznaly dané slovo a vysvětlují, že nikdy nesměly přiznat dívkám, že by jim chtěly dát pusku nebo že je mají rády, jinak by se s nimi dívky nebavily. Do toho zazvoní telefon, odkud se ozve mužský hlas. Máma poté říká, že jim volali dva kamarádi, kteří se na ně přijedou podívat.

Seb jde ke kamarádovi vrátit larvy, které měl na rybaření. Není si jistý, zda je mu ryba líto nebo ne a zda je ještě dokáže lovit. Když jeho kamarád larvy uvidí, prohlásí, že takové budou lézt po Sebovi, až bude pod zemí. Jeho táta ho opraví, že ty by po něm lezly, kdyby byl nad zemí a ne pod zemí, protože tam nežijí mouchy, a tak tam nemohou být ani jejich larvy. Pod zemí tělo rozkládají bakterie. Seb vzpomíná, jak viděl na ulici přejetou kočku a další mrtvá zvířata. Seb jde se svým kamarádem do cukrárny pro zákusek rodičům. U koše si Seb všimne dřívěk od zmrzliny a začne dřívka lovit. Pan prodavač se ho ptá, co tam dělá. Seb mu to vysvětlí, jeho kamarád si neodpustí poznámku, že má dvě mámy a nemá tátu, ale pan prodavač dá Sebovi dřívka, která má schovaná.

Seb si vždy před spaním hraje se svým morčetem. Jednou vzpomíná na svůj první den v nové škole, kde se představil, že má morče a dvě mámy. Všechny děti až na Tibby se smály a od té doby jsou spolu dobří kamarádi. Seb vzpomíná na to, jak se mu poslední dobou lidé posmívají za to, že má dvě mámy a necítí se kvůli tomu dobře, jakoby se styděl. Seb přemýšlí,

co je nejlepší, zda mít mámu a tátu, jen mámu, jen tátu a další varianty rodin. Seb přemýšlí i nad tím, co by se změnilo, kdyby se z jedné jeho maminky stal táta.

Hned ráno jde Seb navštívit babičku a u snídaně si prohlíží album známek, které byly dědy, než umřel. Sebovi se vybavují historky, které slýchával od dědy při vyprávění o jednotlivých známkách. Když jde Seb domů, stále ponořen do myšlenek, uvědomí si, že jeho mámy nejsou věřící, ale na dovolené do kostelů chodí. Jedna máma chtěla být katoličkou, ale druhá jí to měla za zlé, protože ví, co si katolíci myslí o homosexuálech.

Seb přijde do školy s krabicí plnou dřivek od nanuků a hledá Tibby. Mezitím se ho kluci ptají, co to má. Když jim Seb poví, že bude vyrábět dárek ke dni otců, kluci se mu vysmějí, že nemá tátu, a ptají se, komu to bude vyrábět. Seb odpovídá, že samozřejmě tátu má, jen ho nezná. Konečně najde Tibby, která přijela na kole s klukem, kterého označí za svého přítele. Kluk se vysměje Sebovi, že je dětinské dělat mlýn ke dni otců, a Tibby se k němu přidává, že nad tím přemýšlela a také jí to přijde dětinské. Seb dá dřívka paní učitelce, aby je použila pro jiné děti, s Tibby nemluví a po škole chvátá domů. Když přiběhne domů, sedí tam pan ředitel s mamkou. Pan ředitel se ptá Seba, jak se má a jak se mu líbí ve škole. Seb je nadšený. Ve chvíli, kdy odjede pan ředitel, mamka mu říká, že tam byl pan ředitel proto, že o nich někdo roznáší pomluvy a poslal do školy dopis, že se mámy o Seba špatně starají a někdy ho i bijí. Seb se rozčiluje, že to není pravda. Seb poví mamce, co se stalo s Tibby. Mamka mu vysvětluje, že pokud by se neobjevil ten kluk, se kterým Tibby chodí, ráda by mlýn udělala, ale teď přebírá názory svého přítele. Oba si dají čokoládu, aby jim bylo lépe. Máma se ptá Seba na kluka, který chodí okolo jejich domu. Seb jí odpovídá, že to není kluk, ale děvče jménem Róza. Mamka se cítí špatně a uznává, že si všimla růžových brýlí, které by chlapec nejspíš nenosil. Seb říká, že si neuvědomuje, že by se kdy s někým bavila, říká, že je divná a přirovnává ji k lůzrovi. Na což se máma hned ohradí a vysvětlí Sebovi, proč by neměl slovo lůzr používat. Máma řekne Sebovi, že si nechají pomluvy jako tajemství a druhé mamce je neřeknou, aby se nerozčilovala.

Seb před spaním nad pomluvami přemýšlí, neví, proč by o nich někdo tak lhal a trápí ho, že to nemůže říci ani své druhé mamce, přijde mu, že by to měla vědět. Druhý den ve škole Seb potká Rózu, kterou viděl s mamkou před jejich domem. Pozdraví ji a ptá se, zda něco nechtěla. Róza se stydí a mlčí. O výtvarné výchově všechny děti vyrábí dárky pro tatínky a Seb se rozhodl pomoci Róze, která vyrábí letadlo, ale neví, jak na to. Další děti se k nim přidají a všichni vyrábí letadla. Seb večer povídá svému morčeti, že už se nebaví s Tibby a že se dozvěděl, že je Róza autistka a má problém bavit se s ostatními, což všichni vědí, ale Seb ne, protože je ve škole nový.

Seb se rozhodne vytvořit blog o známkách s dědečkovými příběhy, Konrád mu s tím radí a pomáhá.

Jednoho rána, když se Seb probudí, zjistí, že byla v noci taková bouřka, že jim rozbořila kurník. Mamka stojí u kurníku a v tom přijdou sousedé. Sousedka nabízí, že by jim mohl její muž udělat kurník nový. Seb říká, že je jeho mamka šikovná a stluče si ho sama. Na to jí sousedka odvětí, že je to mužská práce a že tím muži dokazují, že jsou šikovní. Máma na to odpovídá, že to byla dříve mužská práce, když ženy zůstávaly doma a muži chodili do práce. Máma si zvládne postavit nový kurník sama, ale bude ráda, když jí přijde soused pomoci. Po škole pomáhá s kurníkem i Seb, když vtom se soused Paul řízne a vystříkne mu z rány krev. Jedna mamka souseda položila na zem a druhá běžela pro lékárníčku. Seb vypráví morčeti, co je lékárníčka a co se v ní nachází. Když mamky souseda ošetřují, příběhne sousedka a je vyplašená, proto ji máma musí odvést stranou, aby druhá máma, zdravotní sestra, mohla ránu sešít. Druhý den jde Seb na návštěvu k Paulovi a ukazuje mu svůj blog s příběhy. Soused se rozplývá, ale jeho ženě to přijde dětinské. Paul dává Sebovi své album starých známek. Jeho manželka s tím nesouhlasí a chce, aby nechal album pro jejich děti, které mají dobrá zaměstnání, hodně pracují, vydělávají a nemají čas jezdit za svými rodiči. Neustále opakuje, že jsou známky velice hodnotné, ale Paul říká, že na tom přece Sebovi nezáleží, jemu stačí, že jsou hezké, a že k nim Paul vymyslí příběhy.

Jedno ráno říkají mámy Sebovi, že ho mají moc rády, a že si uvědomují, že to s nimi musí mít někdy těžké, když nemá táta. Seb je moc rád, že je má a táta mu nechybí. Ve škole se baví s Rózou, Tibby a poté hraje fotbal s Konrádem. Před spaním přemýšlí nad Tibby a tím, zda si s ní může nebo nemůže povídat, když má přítele, aby na něj její přítel nežárnil. Řekl si ale, že jsou jen kamarádi, a proto si s Tibby promluví.

Během fotbalu zlomili kluci sousedce dvě kvítka, a proto Sebova mamka koupila kytky nové a Seb je sousedce donesl. Při té příležitosti mu soused Paul vyprávěl příběh známek. K Sebovi přijeli na návštěvu kamarádi mam Lotky a Marty, kteří si dělali srandu ze Seba a nevěřili mu, že vyrobil letadlo. Seb se rozzlobil a řekl, že jim více lidí nevěří a že jim letadlo ukáže. Máma vysvětluje situaci a návštěvu pana ředitele, na což druhá máma namítá, že si o takové situaci musí společně promluvit, aby to Seba netrápilo.

Kamarádi navrhnou Sebovi, aby šli společně rybařit, jen chlapi spolu. Po rybaření se všichni sejdou na terase, kde společně pijí a povídají. Jack a Nick se začnou vyptávat Seba, zda se mu líbí holky nebo kluci a zda kouká holkám na prsa. Seb se s nimi o tom nechce bavit, nerozumí, co po něm chtějí. Při odchodu do postele zjistí, že se ztratilo morče. Jdou hledat i sousedé a nakonec se morče objeví v kurníku. Seb si zaleze i s morčetem do postele a

vypráví mu, co se ten den přihodilo. Jak se mámy pohádaly kvůli pomluvám a domluvily se, že se jedna nebude hned rozčilovat a druhá bude řešit věci společně. Jak byl rybařit s registrovanými partnery a jak si myslel, že je Jack jeho táta. Ale semínko, které oplodnilo vajíčko Sebovy mámy je ze spermobanky.

Na den otců běží Seb za babičkou a ukazuje jí blog o dědečkovi, poté jde poděkovat sousedovi za prut na ryby, který mu dal, a dozvídá se, že soused jede ke svému otci, který má demenci. Večer vypráví morčeti, že donesl sousedovi Paulovi letadlo ke dni otců. Paul vyhlížel své děti, které neprijely, a tak byl moc rád, že mu Seb letadlo udělal.

Seb šel ráno do školy a potkal Tibby, která mu ukázala, že už nemá prstýnek a není se svým přítelem, protože po ní chtěl něco, co ona nechtěla. Začali si povídat o morčatech a společně fantazírovali po cestě do školy. Seb si uvědomil, jak moc mu povídání s Tibby chybělo. Když přišli do školy, uviděli Rózu a hned ji pozdravili, ptali se, jak se tátovi líbilo letadlo. Róza popisovala, že moc. Když viděli kluci Seba se dvěma holčkami, hned se mu začali posmívat, že je holčičák, protože má dvě mámy, což automaticky znamená, že nevyhází s kluky. Seb se se zlými kluky nechce bavit a jde si domů hrát s dvěma kamarádkami.

Na závěr si zopakuje, kolik má kolem sebe milých lidí a kamarádů, kterým se může svěřit, když bude smutný, a uvědomí si, že život je veselý i bez táty.

7 Analýza a interpretace dat

Po přečtení knih s homoparentální tematikou jsem se zaměřila na kódy, které se v knihách objevují, a vřadila jsem je do jednotlivých témat. Následně jsem rozvedla, jak jsou daná témata v knihách popsána a vysvětlena. Témata se většinou vážou k problematice LGBT rodičovství a k tomu, co je popsáno v teoretické části. Zvláště v knihách popsaných ke konci kapitol se ovšem objevují zcela nová témata, která nemají s homoparentálním rodičovstvím nic společného, a rozvíjí děti v dalších znalostech a oblastech.

7.1 *A Tale of two mommies, Tale of two daddies*

- Zvědavost dětí
- Homoparentální rodičovství jako ústřední téma
- Oslovování homoparentálních rodičů

Knihy poukazují na to, že i dvě mámy zvládnou vše, co jejich syn potřebuje. Vykresluje zvědavost dětí a touhu po informacích o rodinném uspořádání, které jim není známé. Kniha je krátká, ilustrovaná, psaná ve formě otázek a odpovědí. Je zaměřena prvoplánově na téma homoparentality a na to, že si máma i maminka vědí se vším rady. V knize je hezky naznačeno, jak podle pojmenování dětí rozdělují své dvě mámy na mámu a maminku.

Příběh s názvem *A tale of two daddies* vykresluje rozdělení rolí táty a tatínka. Jsou zde popsány situace, které by se dle genderového rozdělení daly zařadit mezi typicky ženské a typicky mužské, ale táta s tatínkem je zvládají všechny. Na konci je vykreslená důvěra dívky v oba tatínky, na které se může obrátit, když ji bude něco trápit. Kniha je zaměřena čistě na poukázání na homoparentální rodiče a jejich schopnost postarat se o děti stejně dobře jako jiní rodiče. V knize je opět naznačen rozdíl v pojmenování táty a tatínka, aby bylo zřejmé, o kom dítě mluví.

7.2 *Two dads*

- Adopce
- Homoparentální rodičovství jako ústřední téma
- Pozitivní přístup okolí

Příběh vykresluje chlapce, který je šťastný, že má dva táty, a vyjmenovává výhody, které mu to přináší. V knize jsou popsány každodenní situace (škola, kamarádi, hry, uspávání), které spolu rodina zažívá.

Knihy je krátká, její děj je spíše popisný. Jsou vyjmenovány různé situace, které spolu dva tátové a syn zažívají. Dotýká se i adopce a popisu toho, jak se dítě ke dvěma tátům může dostat. Adoptované dítě popisuje autorka jako speciální. Stejně tak se kniha dotýká posuzování rodiny okolím ve chvíli, kdy tátové vozí chlapce do školy, a spolužáci si myslí, že jsou tátové cool.

7.3 *The great big book of families*

- Homoparentální rodičovství ve vedlejší roli
- Normalita rodinných alternativ

Knihy nemá děj, ale jejím obsahem je ukázka nejrůznějších alternativ, jak mohou rodiny vypadat, kolik má mít rodina členů, mazlíčků, příbuzných, kde rodiny bydlí, jak kdo chodí oblečen, kam lidé jezdí na dovolenou, co rodiny jí, jak se přepravují z místa na místo, kde kdo pracuje či nepracuje a co mezi sebou členové rodiny sdílí. Autor se snaží popsat co nejrůznější varianty, které se mohou objevit, všechny je řadí na stejnou úroveň a v závěru vyzývá čtenáře/čtenářku nad zamyšlením, jak vypadá jeho/její rodina.

7.4 *Heather has two mommies*

- Homoparentální rodičovství ve vedlejší roli
- Oslovování homoparentálních rodičů
- Nástup do školy
- Přístup paní učitelky
- Normalita rodinných alternativ

V knize je rozdělené oslovování maminek podle jmen, máma Kate a máma Jane. Objevuje se zde téma nástupu do školy a přípravy dítěte na školní prostředí. Ve třídě se objevují rodiny homosexuální, heterosexuální, neúplné, s nevlastními rodiči, s babičkou. V příběhu je uvědomělá paní učitelka, která s dětmi rozebírá různé podoby rodiny, které normalizuje, a vše zakončuje větou, že nezáleží na tom, jak rodina vypadá. Všechny rodiny jsou speciální a důležité je, že se její členové mají rádi.

7.5 *Tango makes three*

- Homoparentální rodičovství jako ústřední téma
- Normalita rodinných alternativ
- Popis vzniku páru
- Lásky
- Snaha o rovnost mezi heterosexuálními a homosexuálními páry

V knize se objevuje téma různorodosti rodin (lidské rodiny, zvířecí rodiny, samec, samička a mládě tučňáka a v neposlední řadě i dva samečci a mládě). V příběhu je vykreslena láska, vznik partnerství a to tak, že Silo a Roy tvoří pár, kterým se stali na základě toho, že společně trávili čas, bylo jim společně dobře a měli se rádi. V příběhu je vyobrazen nezájem homosexuálních samečků o samičky. Je zde vykreslena snaha dosáhnout rovnosti a mít to, co mají heterosexuální páry. Je popsána touha po mláděti, bez kterého si dva tučňáci neprijdou jako rodina, a vyobrazená přirozenost, díky které přesně vědí, co mají dělat a jak se mají o vajíčko starat, aby se z něj vyklubalo mládě.

Na konci knihy je psáno, že je celý příběh pravdivý. Tučňáci se stali párem v roce 1998 a od té doby žijí v Centrálním parku v New Yorku s ostatními tučňáky.

Knihy je zaměřená na problematiku homoparentality a dokazuje, že je to věc naprosto přirozená, když se děje i v přírodě.

7.6 Jura a lama

- Homoparentální rodičovství ve vedlejší roli
- Oslovování homoparentálních rodičů
- Xenofobie
- Cestování
- Pocity
- Pomluvy
- Důvěra a síla v to, co se řekne doma
- Smrt
- Poučení

Téma homoparentálního rodičovství je v příběhu pouze okrajové, není nijak do detailu rozebíráno, v podstatě se autorka jen na začátku zmíní, že se mají dvě ženy rády, a proto se vzaly a mají spolu syna. Obě dvě syn nazývá mámou plus jménem a nečiní mezi nimi žádné jiné rozdíly v pojmenování. V pohádce se objevuje téma xenofobie spojené s tím, že ovce nemají rády lamy jen proto, že mluví cizí řečí, vypadají divně a nastěhovaly se k nim. Několikrát je v příběhu zmíněno cestování spojené s cizími zeměmi, cizí řečí, kamarádem z Bolívie nebo cestováním kocoura, který se díky tomu naučil cizí jazyk. Důležité je zde téma pomluv, které popletly beránkovi hlavu a málem zapříčinily jeho smrt. V knize je popsána spousta pocitů od lásky přes rozčilení, zlobu, urážku, nepochopení, závist až po stud, strach apod. Z příběhu je patrné, co prožíváme ve chvíli, kdy máme strach z něčeho neznámého, jak nad tím uvažujeme a jak moc mohou člověka ovlivnit pomluvy a to, když nemá dostatek

informací a přehled o situaci, ve které se nachází. Je tu vykreslena i starost matky o dítě. Téma smrti je v knize velice jemně naznačeno postavou Krtky Brtky, která v závěru nastavuje důsledky pomlouvačného chování ovcí a snaží se o vysvětlení situace a nápravu vztahů, z čehož vyplývá poučení. Řekla bych, že je v příběhu naznačen i fakt, jak moc děti věří tomu, co se doma říká a jak je pro ně důležité, aby se od rodičů dozvídaly pravdivé informace. Beránek totiž nechtěl věřit Jurovi, který mu říkal, že lamy nemají žádný poklad, když on doma slyšel, že ho mají.

7.7 Princ a princ

- Neúplná rodina
- Pomíjivost manželství/partnerství
- Cestování, zahraničí

V knize se objevuje královna samoživitelka, homosexuální princ, téma pomíjivosti manželství, protože královna byla dvakrát vdaná, slovíčko penze a možnost vzít si člověka jiné národnosti, protože se princovi nabízí princezny z různých zemí. Kniha je psaná velmi přímočaře, je krátká a velice stručná, bez zdlouhavých popisků a dokreslujících částí.

Adéla Elbel se zasloužila o překlad knihy do češtiny a v jednom z článků uvádí: „Chtěla bych touto knížkou přispět k tomu, aby homosexualitu děti nevnímaly jako šokující věc, uvedla Elbel, která se snaží o přesunutí osvěty z hodin biologie z druhého stupně do mateřských škol“ (Svobodová, 2013).

7.8 Jedno morče a dvě mámy

- Homofobie
- Oslovování homoparentálních rodičů
- Otázka, co by se změnilo, kdyby byla máma táta
- Homosexualita, heterosexuality
- Zamilovanost
- Genderové rozdělení práce
- Katolicismus
- Pomluvy, lži
- Vegetariánství
- Běžnost hádek
- Smrt
- Ovlivňování druhými

- Lůzr
- Tajemství
- Autismus
- Blog
- Spermobanka
- Kompromis/domluva
- Demence
- Význam kamarádství

V této knize se objevuje řada zajímavých témat, se kterými se dítě dříve nebo později ve svém životě setká. Téma homoparentálního rodičovství hraje v příběhu chlapce důležitou roli, neboť chlapec několikrát zvažuje, jaké by to bylo, kdyby měl místo jedné mámy tátu. Ruku v ruce s tímto tématem se příběhem prolíná i homofobie, pomluvy a lži, které ztělesňuje svými průpovídkami zejména sousedka, v určitých situacích i spolužáci. Sousedka ale postupně mění názor, když rodinu více pozná. V knize se objevuje téma zamilovanosti, lásky, homosexuality i heterosexuality. V jedné z kapitol narazí Seb na katolíky a jejich přístup k homosexualitě. Při stavbě nového kurníku padne zmínka o genderově stereotypně rozdělených mužských a ženských rolích, čemuž se brání máma a vysvětluje, proč už tomu tak není.

Kromě homosexuální tematiky a s ní příbuzných témat se v knize objevuje otázka vegetariánství, smrt, tajemství, běžnost hádek a kompromis nebo domluva mezi lidmi, kteří se o něčem hádají a chtějí hádku vyřešit nebo jí příště předejít. Při vztahu Tibby se svým přítelem je zřetelné ovlivnění názorem druhého a v průběhu celé knihy Seb zvažuje, kdo je pro něj dobrým kamarádem a s kým se bavit nechce a proč. U rozchodu Tibby s jejím přítelem je jako důvod uvedeno obecně to, že po ní chtěl přítel něco, co Tibby nechtěla.

V knize jsou objasněna slova, která nemusí každé dítě znát. Mezi ně patří blog, facebook, demence, autismus, spermobanka, lůzr, bufeták apod. Smrt je vykreslena v porovnání s opotřebením aut. Lidé se opotřebovávají stejně jako auta, když stárnou, něco v nich přestává fungovat. V případě Sebova dědečka přestalo fungovat srdce. Když Seb použije slovo lůzr, mamka argumentuje otázkou, kdy člověk není lůzr, když má auto, hodně peněz a hodně kamarádů? Máma vysvětluje Sebovi, že by tak o lidech neměl mluvit, protože lidé používají taková slova jen proto, aby se sami cítili lépe. Demenci vysvětluje soused Sebovi jako ztrátu paměti, při které se může stát, že pak člověk nepozná vlastní děti.

V prvních pěti knihách je téma homoparentality ústředním tématem. Dalo by se říci, že jsou to knížky prvoplánové, určené pro přesné potřeby homosexuální komunity. Děti

z LGBT rodin se v nich dozvědí, že nejsou jediní, kdo mají homoparentální uspořádání rodiny, a rodiče budou mít možnost se s dětmi na dané téma bavit.

Dále uvedené čtyři knihy nejsou prvoplánově zaměřeny na LGBT rodičovství, ale téma se v nich vyskytuje jako dokreslení hlavního příběhu. Tyto knihy by se daly použít nejen pro potřeby LGBT komunit, ale také jako osvěta pro širokou veřejnost.

Knihy o LGBT rodičovství pomáhají nejen dětem z homoparentálních rodin, stávají se nástroji k otevření otázky alternativních modelů rodiny pro všechny děti, ale také nástrojem pro učitele a učitelky, kteří se ve školách setkávají s dětmi z různých rodinných uspořádání. Víme, že se v naší společnosti najdou homofobní rodiny, které svým dětem nebudou předávat pozitivní postoje a názory na homosexuální populaci, a zároveň nepředpokládáme, že by tito lidé dětem četli výše uvedené knihy. Škola by ale měla být nehodnotícím prostředím, kde se bude cítit každý žák bezpečně a rovnocenně, a proto by učitelé měli vědět, jak k homosexuální problematice přistupovat, měli by s dětmi o daném tématu hovořit a neměli by připouštět homofobii.

V České republice jsou dostupné pouze tři česky psané knihy na téma homoparentálního rodičovství, což není velké množství. Mezi ně patří ryze česká kniha Jura a lama, překlad knihy Jedno morče a dvě mámy a překlad knihy Princ a princ. V současné době existuje kniha Princ a rodina, která zatím nebyla do češtiny přeložena. První dva zmíněné tituly vydalo nakladatelství LePress a zabývají se příběhy, které jsou založené na partnerství dvou maminek. Dle informací od vydavatelky Markéty Navrátilové z nakladatelství LePress se na srpen roku 2017 připravuje vydání dvou nových knih zaměřených na příběhy homosexuálních tatíků, aby byla nabídka českých homoparentálních knih vyvážená. První z knih bude překlad knihy And Tango makes three a druhou knihou bude překlad německé knihy, kde bude hlavní hrdinkou zebra a s největší pravděpodobností se bude kniha jmenovat Zebra pod postelí.

8 Doporučení pro praxi

Cílem praktické části diplomové práce bylo zjistit využitelnost obsahu vybraných dětských knih k edukaci dětí předškolního věku. Přičemž jsem se zamýšlela nad tím, jak mohou učitelé využít knihy s homoparentální tematikou v mateřských školách.

Období předškolního věku se vyznačuje změnami, které probíhají v důsledku socializace (která ovlivňuje rozvoj identity), vývoje řeči a dalšího vývoje poznávacích procesů. Rodina a další blízké osoby formují osobní identitu dítěte tím, že mu poskytují vzory, které dítě ze začátku nekriticky přijímá. Důležitým vzorem pro dítě je také učitel/učitelka, a to už v rámci předškolního vzdělávání. V jednom z článků týdeníku Echo 24 se objevil výzkum zabývající se přístupem pedagogů k tématu homosexuality na českých školách. „Téměř desetina českých žáků, kteří se zúčastnili výzkumu homofobie, uvedla, že jejich učitelé útočí a zesměšňují homosexuální, bisexuální či transsexuální studenty. Někteří pedagogové dokonce studenty učí, že sexualita je nemoc (Homosexualita je nemoc..., 2016).“ Na školách se objevují narážky a zesměšňující poznámky ze strany učitelů. Klára Laurenčíková, předsedkyně Vládního výboru pro práva dítěte, (Homosexualita je nemoc..., 2016) v článku uvádí, že jsou učitelé odrazem společnosti, a proto není průzkum nikterak překvapující. Dále Sloboda a Laurenčíková uvádějí, že „učitelé potřebují přípravu a metodickou podporu zaměřenou na prevenci homofobie a aktivní práci se studenty na toto téma. Za minulého vedení ministerstva práce a sociálních věcí jsme vydali takovou příručku, ale současné vedení ji stáhlo na základě stížností některých lidí, kteří se vyjadřovali v tom smyslu, že tím homosexualitu mezi děti rozšíříme, což je samozřejmě nesmysl (Homosexualita je nemoc..., 2016)“.

Vzdělávání učitelů celkově, včetně informací o homosexualitě, je bezpochyby potřebné. Nemyslím si, že obsahová analýza knih dokáže přesvědčit homofobní rodiče k tomu, aby dětem danou knihu přečetli, ale škola by měla být bezpečným prostředím, kde jsou akceptovány děti ze všech rodinných uspořádání. K tomu, aby se děti cítily být akceptovány, patří možnost hovořit o svém rodinném uspořádání v prostředí bez předsudků. Škola by měla být neutrální půdou, kde se děti nebudou bát říci svůj názor, kde nebudou muset obhajovat své rodiče a budou automaticky přijímány, nehledě na to, z jaké rodiny pochází.

Dle rozhovorů s homoparentálními rodiči se domnívám, že je mezi pedagogy celá řada učitelů, kteří nechtějí alternativní formy rodičovství akceptovat, a zapojovat je do výuky už vůbec ne. Děti jsou nuceny vymalovat obrázky rodiny, kde je vyobrazena máma, táta a děti,

tvoří dárky ke dnům otců i matek a to vše nehledě na to, z jaké rodiny/ústavu dítě pochází a kde a s kým vyrůstá. Rodiče dětí by si neměli lámat hlavu s tím, do jaké školy své dítě dát, aby bylo akceptováno okolím a nebylo terčem posměchu a šikany. Je ovšem nemožné myslet si, že jsou všichni učitelé tolerantní ke všem podobám rodinného uspořádání. Nemělo by však v žádném případě docházet k prohlubování předsudků ze strany učitelů.

Ve třech letech dítě není schopno vnímat sexuální stereotypy, ale jako čtyřleté již chápe pohlavní identifikaci a přijímá rozdělení mužské a ženské role. Dítě se v tomto období učí sociálním dovednostem, a to především v rodině a širším kolektivu vrstevníků. Rozvoj prosociálního chování souvisí s rozvojem kognitivních kompetencí a emocí. „Rodina vytváří dítěti zázemí, které formuje jeho postoje k sobě samému i okolnímu světu, zprostředkovává mu vzory chování a hodnoty uznávané ve společnosti“ (Nožičková, s. 15, 2014). Kvalitní předškolní výchova ovlivňuje osobnostní rozvoj a učení dítěte nejen v daný moment, ale i v dalších životních obdobích. Na kvalitní předškolní výchově se podílejí i rodiče, společně se vzdělávacími institucemi, které učí děti pohybovat se v sociálním prostředí a navazovat sociální vztahy.

Dítě by si mělo dítě z mateřské školy odnést poznatky z oblasti lidského těla, nahlížené z úhlu pohledu vnímání vlastního těla, poznatky o rozdílech mezi mužským a ženským tělem, dále by se dítě mělo naučit o své tělo správně pečovat a umět pojmenovat jeho jednotlivé části a vědět, k čemu slouží. Rašková (Valentová, 2015) zdůrazňuje i správné pojmenování genitálií. Sexuální výchova v mateřských školách není žádnou výchovou k sexu. Děti v předškolním věku přemýšlí nad tím, jak přišli na svět, jak se dostali mámě do břicha apod. I na tohle by měli umět rodiče a učitelé vhodně odpovědět a vědět si s tím rady. Dle Raškové (Valentová, 2015) je sexuální výchova v mateřských školách na lepší úrovni než na základních školách, neboť jsou děti bezprostřední a samy svými zvědavými otázkami navádí učitele k odpovědím na to, co chtějí vědět. Děti potřebují pravdivé informace, se kterými budou postupovat do života, budou je postupně prohlubovat a rozšiřovat. „Sexualita se každého člověka dotýká už od narození, ať se to komu líbí, nebo nelíbí. Pokud by nám někdo nevěřil, mohu se odkázat na mnoho vědeckých dokumentů. Například Světová zdravotnická organizace (WHO) nebo Mezinárodní federace pro plánování rodičovství jednoznačně stanovily, že sexuální výchova má své zastoupení opravdu už od narození, říká předsedkyně Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV) doc. PaedDr. Miluše Rašková (Valentová, 2015)“.

Rašková (Valentová, 2015) v článku doporučuje reagovat na nastávající změny ve společnosti a komunikovat s dětmi v mateřských školách o existenci homoparentálních rodin.

Upozorňuje ovšem na problém, který nastává ve chvíli, kdy dítě slyší ve škole o normalitě homoparentálních rodin, přičemž se v rodině dozví pravý opak. Dítě poté neví, kde je pravda. Přes to by se měly děti v mateřských školách dozvědět, že homosexualita, se kterou se setkávají a budou i nadále ve svých životech setkávat, je normální a respektována.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) vymezuje předškolní vzdělávání v § 33 až § 35. Na úvod jsou v zákoně vyjmenované zásady a cíle vzdělávání, ze kterých jsem vybrala ty, které souvisí s tématem. Vzdělávání je založeno na zásadách zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce, vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání. „Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (Zákon..., 2005)“.

V souladu s výše citovaným zákonem existují kurikulární dokumenty, které jsou vytvářeny na státní a školní úrovni. Národní program vzdělávání formuluje požadavky na vzdělávání a spadá do státní úrovně. Rámcový vzdělávací program vymezuje závazné rámce vzdělávání pro předškolní, základní, a střední vzdělávání zvlášť. Školní úroveň představuje školní vzdělávací program, podle kterého se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Školní vzdělávací program si stanovuje každá škola na základě Rámcového vzdělávacího programu. „Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku (Smolíková, 2004)“.

V rámci RVP je vymezeno pět vzdělávacích oblastí, které jsou: dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost a dítě a svět. Čtení knih by se dle mého názoru mohlo zařadit hned do několika vzdělávacích oblastí. První z nich je „dítě a ten druhý“, kdy se dítě má naučit toleranci, respektu, ochraně soukromí a posilování prosociálního chování. Další oblastí je „dítě a společnost“, kde je vzdělávacím cílem poznání pravidel společenského soužití, rozvoj postojů, návyků a dovedností dítěte, seznámení se se světem lidí a prostředím, v němž dítě žije. Knihy by se daly snadno využít i při naplňování vzdělávacích cílů z poslední oblasti, kde se má dítě seznámit s místem a prostředím, kde žije, vytvořit si povědomí o vlastní sounáležitosti se světem a další.

Dle mého názoru by bylo vhodné začít číst dětské knihy o různých formách rodičovství a rodinných podobách dětem již v mateřské škole, protože si každé dítě uvědomuje, z jaké rodiny pochází a vnímá, že ostatní rodiny mohou být odlišné. Nehledě na to, že i v rámci Rámcového vzdělávacího programu lze četbu daných knih zařadit hned do několika vzdělávacích oblastí. Pokud si dítě od útlého věku zvykne na různé formy rodinného uspořádání, bude s touto výbavou znalostí automaticky vyrůstat a tolerovat jednotlivé formy rodinného uspořádání.

Analýzou knih jsem chtěla ukázat, že jsou vybrané pohádky s homosexuální tematikou pohádky jako každé jiné. Mohou mít formu příběhu, rýmů či popisu a přináší dětem ponaučení i pravdivý pohled na svět. Homoparentální tematika je v knihách mnohdy zmíněna pouze jako vedlejší téma, které dítě nemusí ani nijak zarazit, a proto není nezbytně nutné, aby učitelé homosexuální problematiku s dětmi složitě probírali. Je ovšem potřeba o homoparentálních rodinách něco vědět, aby učitelé na případné otázky dětí dokázali vhodně reagovat. Pravdivost informací je dalším pozitivem, které knihy přinášejí. Čím dříve se děti setkají s pravdivými informacemi o sobě, své rodině i situaci kolem, tím lépe pak budou moci s poznatky nakládat a využívat je.

Řekla bych, že by učitelé měli zařadit knihy do výuky, ať už na základě jakékoliv vzdělávací oblasti, nebo jen jako pohádku před spaním. Jejich vyslechnutí pomůže dětem z homoparentálních rodin k pocitu, že nejsou jediní, kdo má dvě mámy nebo dva táty, budou si připadat akceptovanější a snáze pak jejich spolužáci porozumí danému rodinnému uspořádání. Homoparentální rodičovství není jedinou formou rodinného uspořádání, na které je třeba dbát a upozornit při výuce o rodinném uspořádání.

Nejsem si jistá, zda je česká společnost na homoparentální rodičovství dostatečně připravena. Celou situaci nejspíš ztěžuje fakt, že je v České republice pouze velmi omezené množství dětských knih o homoparentálním rodičovství, což samo o sobě staví rodiny homosexuálních rodičů do menšinové pozice.

Pevně věřím, že za pár let se nikdo z nás nebude zamýšlet nad tím, zda bude dětem číst knihu zobrazující homoparentální rodičovství nebo ne, protože budou homoparentální rodiny běžnou součástí naší společnosti. Zároveň doufám, že v nejbližších letech přestane společnost soudit děti z homoparentálních rodin na základě příslušnosti k homosexuálním rodičům a bude je brát jako rovnocenné občany společnosti.

9 Diskuze

V diskuzi bych se ráda zaměřila na poslední čtyři uvedené knihy z předchozí kapitoly. Jsou to knihy, které svým vydáním vzbudily velký rozruch a vyvolaly řadu emocí. Abych zachovala uvedenou posloupnost, budu se nejprve věnovat knize o tučňácích, která je u nás momentálně dostupná v anglickém jazyce, ale v srpnu roku 2017 vyjde i v českém vydání. Jaké ohlasy a emoce vzbudí u českých čtenářů, zatím nevíme, ale v zahraničí vyvolala bouřlivé reakce. „Další zajímavá storka se odehrála v newyorské knihovně, kde museli stáhnout z dětského oddělení útlou knížečku o dvou samečcích tučňáků, kteří vychovávají svá mláďata. Kniha se jmenuje "And Tango Makes Three" a je to povídání o skutečném příběhu dvou samčích tučňáků Roya a Sila ze ZOO v New Yorku. A proč knihu stáhli? Protože kniha prý nabádá děti k homosexuálnímu chování, a to není v souladu s učením církví, které operují na americkém území, na kterém ještě dnes americký prezident radí Bohu, aby žehnal Americe, a kde existují školy, které zavrhují Darwinismus a nevyučují ho. Mládě totiž vychovával pár dvou samčích tučňáků, což je v přírodě ne zcela výjimečný jev“ (Herman, 2016).

V roce 2008 nastal stejný problém ve Velké Británii, kde musely dvě základní školy stáhnout knihy z regálů svých knihoven na stížnost rodičů. Spoluautor knihy Richardson uvádí, že napsali knihu proto, aby pomohli rodičům učit děti o homoparentálním rodičovství (Brown, 2015).

Výše uvedené důvody mě nutí přemýšlet nad tím, zda i u nás vyvolávají knihy pojednávající o LGBT rodičovství stejné emoce. Přemýšlela jsem, v kolika mateřských či základních školách mají tituly s podobnou tematikou, popřípadě, zda rodiče nechtějí, aby byly knihy s homosexuální tematikou ve školkách dětem předčítány. Zajímavým pokračováním výzkumu by bylo zjistit, kolik mateřských škol čte dětem knihy s homosexuální tematikou a zda vůbec pracují s alternativními formami rodinného uspořádání.

Další knihou, první původní českou pohádkou se zaměřením na LGBT rodičovství, je kniha pro děti od čtyř let, Jura a lama. „Kniha Jura a lama ukazuje méně obvyklý rodinný model, nesnaží se však téma dětí, které mají rodiče stejného pohlaví, nijak nafukovat ani problematizovat. Je to prostě zábavná moderní pohádka plná zvířat, pletení a muzicírování, určená všem dětem od čtyř let. Dětem, které mají dvě mámy, poslouží jako zobrazení jejich situace. Ostatní děti pak nevtíravým způsobem seznámí se skutečností, že někteří jejich kamarádi mohou mít místo maminky a tatínka třeba dvě maminky“ (Pilátová, 2012).

Autorka knihy popisuje ve videu (Pilátová, 2012) důvody, proč se rozhodla knihu napsat. Jejím cílem bylo, aby české děti poznaly trochu jiný způsob, jak spolu mohou lidé žít. Děti ve školách vidí spoustu typů rodinného prostředí. Autorka chtěla ukázat, jak může být život pestrý, různorodý a jak může být každá rodina jiná.

Pro rozhovor v ČT 24 autorka popisuje své zkušenosti se čtením knihy: „Na některých školách ale veřejné předčítání spisovatelce zamítli. „Mně přijde, že to téma pro děti v druhé třídě není vhodné, že na to ještě nejsou zralé,“ nechala se slyšet knihovnice Běla Ježková. Podle výsledků dotazovaných rodičů ale lze soudit, že mateřství July a Joly většinu nijak nepobuřuje“ (BK, 2012).

I v Čechách tedy najdeme školy a místa, kde si učitelé nebo rodiče nepřejí, aby bylo dětem čteno o LGBT rodičovství. Zaráží mě, že v dnešní době ještě někdo uvažuje nad myšlenkou, že by se mělo něco takového jako čtení dětských knih s homosexuální tematikou zakazovat. Knihy jsou napsány velmi poutavou a čtivou formou. Řekla bych, že se většina dětí ani nepozastaví nad tím, že má Jura dvě mámy, protože budou zabrání do děje a příběhu se zvířátky. Na internetu jsem nenašla žádné další diskuze nebo recenze na knihu, které by vyvolaly vášnivé emoce jako předchozí uvedená kniha v zahraničí.

Vydavatelka nakladatelství LePress Markéta Navrátilová rozeslala knihu Jura a lama zcela zdarma 500 mateřským školkám v České republice i s průvodním dopisem ke knize. Tři knihy se jí vrátily zpět s tím, že je v mateřských školkách nechtějí, ani zadarmo. Od ostatních nedostala paní vydavatelka žádnou zpětnou vazbu.

Jak píše v epilogu knihy Princ a princ Václav Mertin (2013) „základem života na zemi je rozmanitost“. Stále však máme s přijetím diverzity problémy, protože to, co nám nebo našim zkušenostem není podobné, v nás vyvolává obavy a přijde nám to nenormální. Stejnost je pro nás mnohem pohodlnější, přehlednější, lépe se v ní orientujeme a přináší nám pocit bezpečí. „Není nic horšího, než když je dítě z nevědomosti událostí zaskočeno a někdy i traumatizováno na celý život“ (Mertin in Princ a princ, 2013). Rodiče jsou ti, kdo mohou ovlivnit smýšlení dětí o diverzitě a mohou rozhodnout, jaké knihy budou dětem číst a jaký názor s nimi budou sdílet. Stejně tak učitelé mohou sehrát velmi významnou roli v předávání názorů a postojů.

Psycholog Jaroslav Šturma v jednom z rozhovorů (BK, 2013) komentuje knihu Princ a princ slovy: Princ a princ je jakousi pomůckou, jak v dítěti vybudovat toleranci, aniž by se rodiče museli bát, že by došlo k poškození jeho vnímání tradičního modelu rodiny. Dále Šturma (BK, 2013) uvádí, že není divu, že se objevují publikace s různým zaměřením, když je dnešní svět tak pestrý. Psycholog poukazuje na fakt, že se homofobie dovršuje sice

v dospělosti, ale je to kontinuální proces, který začíná od dětství, proto by rodiče měli s dětmi na téma homosexuality mluvit.

Z nejrůznějších diskuzí a recenzí vyplývá, že těmi, kdo mají s knihou problémy, jsou rodiče, a ne děti, kterým je kniha čtena. Děti ví a dokáží velice rychle určit, která kniha je zajímavá a která ne. Rodiče i učitelé by tedy měli zkusit knihy s podobnou tematikou dětem číst a děti si samy řeknou, zda chtějí slyšet příběh znovu nebo jim to jednou stačilo.

Poslední knihou, kterou bych chtěla v diskuzi rozvést, je kniha *Jedno morče a dvě mámy*. Tato kniha se od všech ostatních liší v tom, že v ní autor nevykresluje rodinu jako dokonalou ani běžnou, ale poukazuje na problémy, se kterými se homoparentální rodiny reálně setkávají. Už jen stěhování z metropole do menšího městečka s sebou přináší střet s mnoha předsudky. Největší zlo představuje pro netradiční rodinu sousedka, která chodí do kostela, nemůže se smířit se svými novými sousedy a rozhodne se rodinu pomluvit v anonymním dopise. Knihu komentovala Markéta Pilátová následovně: „Kniha *Jedno morče a dvě mámy* není z nejdobrodružnějších. Nenabízí žádné strhující drama, ale naopak spíše pohled do všedních dní jedné nevšední rodiny, která vyniká zejména harmonií a pohodou“ (Pilátová, 2015).

Knihy je určena pro starší děti než knihy předchozí, zhruba od 7 let. Markéta Pilátová (Feller, Pieter..., 2015) uvádí, že „pro tuhle věkovou kategorii se v současné době vydávají hlavně knihy žánru fantasy nebo dystopické příběhy plné akce, jako je románová trilogie *Hladové hry*, v nichž často děti připomínají spíš válečníky nebo disidenty, případně ekologické aktivisty jako v knihách o Tobiáši Lolnessovi. Příběh, v němž by se nestřílelo, nebojovalo nebo nelétalo na dracích, se dnes pro tuto věkovou kategorii hledá poměrně těžce“.

I když je českých knih s homoparentální tematikou zatím poměrně málo, je dobře, že tu jsou, a pomáhají integrovat homoparentální rodiny do společnosti.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem chtěla poukázat na existenci homoparentálních rodin ve společnosti a nastínit, jak nelehkou úlohu mají v boji za zrovnoprávnění svého postavení coby plnohodnotné rodiny. „Odstranění diskriminace a tedy i právní a symbolické zrovnoprávnění homoparentálních a heteroparentálních rodin je nutným krokem na cestě k prohlubování hodnot demokratické společnosti současně i v dalších generacích“ (Kutálková, 2015).

Kromě všech navrhovaných změn, které v závěru své studie přináší paní Kutálková, a které budou jednou, doufejme, velkým přínosem pro zrovnoprávnění homoparentálních rodin, je dle mého zapotřebí i neustálé vzdělávání a informování široké veřejnosti o daném tématu. Dětská kniha s homoparentální tematikou mi přijde skvělým nástrojem primární prevence vzniku homofobie. Myslím si, že pokud bychom v dětství četli pohádky, které by zobrazovaly různé formy rodinného uspořádání, nyní bychom se nad dilematem, zda jsou homoparentální rodiny stejně hodnotné jako heterosexuální rodinné uspořádání muže a ženy, vůbec nepozastavovali.

Téma mi přijde přínosné i pro sociální pedagogiku, neboť se zabývá rodinou, výchovou, prevencí, homofobií a vztahy v naší společnosti, což by sociálním pedagogům nemělo být lhostejné.

Učitelé mateřských škol, základních škol, ale i knihovníci a knihovnice by se měli zamyslet nad tím, zda budou přemýšlet o tom, jestli knihu dětem přečtou, vystaví ji do regálů k vypůjčení nebo zda knihu odmítnou. Ať už ze strachu, co by na to řekli rodiče, nebo z vlastního homofobního přesvědčení.

V případě, že kniha přijde někomu zbytečná, měl by si dotyčný položit otázku, jak se musí cítit děti z homoparentálních rodin, které slyší pohádky o rodinách, do kterých nezapadají. V mnoha školách se o rodině stále hovoří pouze ve složení máma, táta, děti a nikdo se nezamýšlí nad tím, z jakých rodin pochází děti, které sedí ve školních lavicích a které mají za úkol svou rodinu vybarvit na předtištěném formátu „máma, táta a já“. Dle mého názoru přečtení knihy s homosexuální tematikou neublíží žádnému dítěti. Naopak dětem pomůže vytvořit si reálný obraz o světě, být tolerantnějšími a méně homofobními. Když se děti nedozví pravdivé informace o homosexualitě v rodině, kde jinde by k tomuto tématu měli být více otevření než ve škole, jakožto v neutrálním, bezpečném a nehodnotícím prostředí.

Homosexuální páry měly děti, mají děti a budou mít děti, na kterých není nic špatného. Pouze homofobní pohled společnosti z nich dělá ty divné, zvláštní a nezapadající do

systemu. V minulosti byli ve společnosti heterosexuální lidé i LGBT lidé stejně tak, jako je tomu dnes. Dříve žili homosexuální lidé v heterosexuálních vztazích, protože k tomu byli nuceni okolnostmi, měli děti, které vychovávali a starali se o ně stejně tak, jak se o ně starají v homosexuálních vztazích dnes.

Použité zdroje

Literatura

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 9788087455180.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 9788087455173.

BY JUSTIN RICHARDSON AND PETER PARNELL. *And Tango makes three*. Illustrated by Henry Cole. London: Simon and Schuster, 2007. ISBN 9781847381484.

BY VANITA OELSCHLAGER a ILLUSTRATIONS [BY] KRISTIN BLACKWOOD AND MIKE BLANC. *A tale of two daddies*. Akron, Ohio: Vanita Books, 2010. ISBN 9780981971469.

BY VANITA OELSCHLAGER a Mike Blanc. ILLUSTRATIONS. *A tale of two mommies*. Akron, Ohio: VanitaBooks, 2011. ISBN 9780982636671.

ELMANOVÁ, Olga. *Kniha pro dobré rodiče aneb Nejlepší hobby - výchova vlastního dítěte*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 8071685305.

GARNER, Abigail. *Families like mine: children of gay parents tell it like it is*. New York: Harper, 2005. ISBN 9780060527587.

GOLOMBOK, Susan. *Modern families: parents and children in new family forms*. ISBN 9781107650251.

HAAN, Linda de a Stern NIJLAND. *Princ & princ*. Praha: Meander, 2013. Modrý slon (Meander). ISBN 9788087596319.

HOFFMAN, Mary a Ros. ASQUITH. *The great big book of families*. New York: Dial Books for Young Readers, 2011. ISBN 9780803735163.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.

KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. ISBN 978-80-260-9143-1.

MACH, Petr. *Registrace partnerství: pokrok, nebo nezodpovědné riziko?*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. ISBN 8086547515.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 8070290188.

NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074190414.

NEWMAN, Lesléa a Laura CORNELL. *Heather has two mommies*. ISBN 9780763666316.

NOŽIČKOVÁ, Renáta. *ICT v mateřské škole*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Irena Fialová.

OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.

PILÁTOVÁ, Markéta. *Jura a lama*. Ilustrovala Dora DUTKOVÁ. V Praze: LePress, 2012. ISBN 9788090419339.

ROBERTSON, Carolyn. *Two dads*. London: Sparklypoo publications London UK, 2014. ISBN 9780993115301.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

SLOBODA, Zdeněk. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-09-1.

SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN. *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách - jak se projevuje a jak se proti ní bránit : doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-016-2.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

VALDROVÁ, Jana. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 8090322832.

VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 8086432939.

WALSH, Froma. *Normal family processes: growing diversity and complexity*. 3rd ed. New York: Guilford Press, c2003. ISBN 1-57230-816-8.

Internetové zdroje

BIBLARZ, Timothy J. a Judith STACEY. How Does the Gender of Parents Matter? *Journal of Marriage and Family* [online]. 2010, 72(1), 3-22 [cit. 2017-04-16]. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x. ISSN 00222445. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x>

BK. Jura a jeho dvě maminky. In: *ČT 24- Česká televize* [online]. Praha, 2012 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1162493-jura-a-jeho-dve-maminky>

BK. Milé děti, žili byli dva princové. Milovali se, a tak se vzali. In: *ČT 24- Česká televize* [online]. Praha, 2013 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1096662-mile-deti-zili-byli-dva-princove-milovali-se-a-tak-se-vzali>

BOSOKOVÁ, Nikola. Druhy sexuální orientace: homosexualita. In: *O Psychologii.cz* [online]. 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.opsychologii.cz/clanek/222-druhy-sexualni-orientace-homosexualita/>

BRAUN, V. and CLARKE, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). ISSN 1478-0887 Available from: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>

BROWN, Kat. Gay penguins have no place in our libraries, say parents. In: *The telegraph* [online]. 2015 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/booknews/11532897/Gay-penguins-have-no-place-in-our-libraries-say-parents.html>

DREXLER, Peggy. Gay Parents Raising Kids: How Will They Fare?: these days, gay parents are no novelty. In: *Psychology today* [online]. 2012 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/blog/our-gender-ourselves/201205/gay-parents-raising-kids-how-will-they-fare>

DVOŘÁKOVÁ, Ilona. Obsahová analýza/formální obsahová analýza/kvantitativní obsahová analýza: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu, Katedra antropologických a historických věd, FF ZČU v Plzni. In: *ANTROPOWEBZIN* [online]. 2010 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_2_2010/Dvorakova_I-2-2010.pdf

HERMAN, Mika. POHÁDKY, HORORY, STRACH, NÁSILÍ V KNIHÁCH PRO DĚTI. PRIMITIVNÍ OBCHOD S DĚTSKÝMI CITY. In: *Čítárny* [online]. 2016 [cit. 2017-

06-04]. Dostupné z: <http://www.citarny.cz/index.php/knihy-lide/vzdelavani-a-souvislosti/souvislosti/313-pohadky-nasili-strach-obchod>

Homosexualita je nemoc, učí někteří čeští pedagogové. In: *Echo24.cz* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <http://echo24.cz/a/icXSt/homosexualita-je-nemoc-uci-nekteri-cesti-pedagogove>

Jak vzniká homosexualita. In: *White-media* [online]. 2014 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: http://www.white-media.info/jak_vznika_homosexualita.html

JANEBOVÁ, Radka, Tereza BŘÍZOVÁ a Ivana VELČOVSKÁ. Co z těch dětí vyroste?: O rizicích oprese sociální práce vůči stejnopohlavním rodičům. *GENDER, ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI, VÝZKUM* [online]. 2013, 14(2), 14-26 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/85cd9aacbbb44960ad7f83157fd2e6917db99766_janebov-a-brizova-velcovska-co-z-tech-deti-vyroste.pdf

KOUNANG, Nadia. 'No differences' between children of same-sex and opposite-sex parents. In: *CNN* [online]. 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2016/04/15/health/health-of-children-with-same-sex-parents/>

KŠIŇAN, Albert. Jak vzniká homosexualita. In: *Psychologie.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/jak-vznika-homosexualita/>

LINVILLE, Deanna a Maya O'NEIL. Same Sex Parents and Their Children. In: *American Association for Marriage and Family* [online]. 2017 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: https://www.aamft.org/imis15/aamft/Content/Consumer_Updates/Same-sex_Parents_and_Their_Children.aspx

Náhradní mateřství. In: *Stejná rodina.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/nahradni-materstvi.html>

NARDI, Giuseppe. Rodí se člověk jako homosexuál nebo se jím stává. In: *Lumen de Lumine* [online]. 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <https://www.lumendelumine.cz/index.php?page=rodi-se-clovek-jako-homosexual-nebo-se-jim-stava>

ODPOVĚDI NA OTÁZKY O SEXUÁLNÍ ORIENTACI A HOMOSEXUALITĚ. In: *Feminismus.cz* [online]. 1999 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/odpovedi-na-otazky-o-sexualni-orientaci-a-homosexualite>

Osvojení. In: *Stejná rodina* [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/osvojeni.html>

PÁLKA. *Typologie metod obsahové analýzy: překlad kapitoly z díla Inhaltsanalyse od Klaus Merten* [online]. In: . [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: web.ff.cuni.cz/~rada/taoa/~RTFverze/METOBSAN.rtf

PÁNKOVÁ, Hana. Základní rozdíly mezi instituty registrované partnerství a manželství. In: *Můj-právník.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://muj-pravnik.cz/zakladni-rozdily-mezi-instituty-registrovane-partnerstvi-a-manzelstvi/>

PAULOVÁ-RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. Jak vychovávat děti v rodině [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/08/06/17/jak_vychovavati_deti_v_rodine.pdf

Pěstounská péče. In: *Stejná rodina.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/pestounska-pece.html>

PILÁTOVÁ, Markéta. 3 minuty s Markétou Pilátovou. In: *Youtube.com* [online]. 2012 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dBw5yfK5iz8>

PILÁTOVÁ, Markéta. Jura a lama. In: *CzechLit* [online]. LePress, 2012 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/cz/kniha/jura-a-lama-cz/>

PILÁTOVÁ, Markéta. Feller, Pieter Jedno morče a dvě mámy. In: *ILiteratura* [online]. Praha, 2015 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/35605/feller-pieter-jedno-morce-a-dve-mamy>

Právo a zákony. 004.CZ- *Právo a zákony* [online]. Praha, 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.004.cz/pravo-a-zakony>

Proč je důležité číst dětem. In: *Prostě zdraví* [online]. 2017 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.prostezdravi.cz/proc-je-dulezite-cist-detem/>

Proč je důležité dětem číst? In: *Spektrum zdraví* [online]. 2014 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.spektrumzdravi.cz/proc-je-dulezite-detem-cist>

Různé rodiny, stejná práva. In: *Stejná rodina* [online]. 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/rodiny-a-pravo.html>

SANDRA GOOS: DĚTI SI SAMY VYBÍRAJÍ, CO JE NEJVÍCE ZAJÍMÁ. In: *Sladovna Písek o.p.s* [online]. Písek, 2017 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.sladovna.cz/cs/nas-blog/86-sandra-goos:-deti-si-samy-vybiraji-co-je-nejvice-zajima>

SEDLÁČKOVÁ, Anna. Specifika dětí z homoparentálních rodin. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2009110501>

STASZEK, Zdeněk. S předsudky se děti nerodí. In: *H7O: host sedm dní online* [online]. 2015 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/s-predsudky-se-deti-nerodi/>

SVOBODOVÁ, Karolína. V Česku vyšla první gay pohádka pro děti. In: *Muni media* [online]. 2013 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.munimedia.cz/prispevek/v-cesku-vysla-prvni-gay-pohadka-pro-deti-5609/>

Š., K. Homosexualita není nemoc. In: *Česká průmyslová zdravotní pojišťovna* [online]. 2017 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/2310-0-Homosexualita-neni-nemoc.html>

Umělé oplodnění. In: *Stejná rodina.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/umele-oplodneni.html>

Uzavření registrovaného partnerství. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/uzavreni-registrovaneho-partnerstvi.aspx>

VALENTOVÁ, Monika. I předškoláci mají právo na informace o sexualitě. In: *Radio Junior* [online]. 2015 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <http://www.radiojunior.cz/i-predskolaci-maji-pravo-na-informace-o-sexualite--1566760>

Vzájemná práva a povinnosti registrovaných partnerů. In: *Právní linka.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.pravnilinka.cz/bezplatna-pravni-poradna-zdarma/prava-a-povinnosti-registrovanych-partneru.html>

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha, 2005 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Seznam tabulek

Tab. č. 1 Rozdíl mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.....	15
---	----